

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 929.5Schwab-Lichtenberg
94:728.82(497.4Tuštanj pri Moravčah)

Prejeto: 12. 5. 2009

Lidija Slanauniv. dipl. oec. v pokoju, Brilejeva 6, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: lidija_slana@yahoo.com

Lichtenbergi na Tuštanju

IZVLEČEK

Avtorica v svojem prispevku prikazuje kratko zgodovino plemiške rodbine Schwab, ki je v začetku 16. stoletja zgradila dvorec Tuštanj pri Moravčah. Njov rod se je v tem času po poroki Janeza Schwaba s potomko starodavne, a obubožane rodbine Lichtenbergov z gradu Lihtenberk nad Šmartnim pri Litiji, povzpел po družabni lestvici navzgor. V naslednjih stoletjih je rodbina Schwab-Lichtenberg obogatela in se v dveh linijah in petih vejah razširila po Kranjskem. V 17. stoletju je bila povzdignjena v baronski stan in kmalu nato v državne grofe ter opustila delni priimek Schwab. V javnem življenju so se člani rodbine odlikovali predvsem v vojaški službi. Svoj zenit je rodbina dosegla sredi 18. stoletja, nato je počasi zatonila v splošni agoniji propadanja plemstva. Danes obstaja le še nekaj članov nekdanj številne rodbine Lichtenberg, ki živijo v tujini.

KLJUČNE BESEDE

Tuštanj, Lihtenberk, Ortnek, Snežnik, Praproče, Smuk, renesančni dvorci, kranjsko plemstvo, Schwab, Li(e)chtenberg, Schwab-Li(e)chtenberg, Lichtenberg-Janežič

ABSTRACT

THE LICHTENBERG FAMILY AT THE TUŠTANJ CASTLE

The author gives in her contribution a short history of the noble family Schwab, which built the renaissance manor Tuštanj near Moravče at the beginning of the 16th century. At the same time, their race rose to the heights in the society by the marriage of Johann Schwab with Margaretha, the descendant of the ancient but impoverished noble Carniolian family of Lichtenberg from the castle Lihtenberk above Šmartno at Litija. In next centuries, the family Schwab-Lichtenberg became rich and expanded from Tuštanj throughout the Carniola in two main lines and five branches. In the 17th century the members of the family became barons and soon afterwards counts and they abandoned the partial family name Schwab. In their public activities the family members distinguished themselves especially in military service. The zenith of the family was achieved in the middle of the 18th century, afterwards they waned in the common agony of the nobility decline. Nowadays, some remaining members of once so large and illustrious family Lichtenberg live abroad.

KEY WORDS

Tuštanj, Lihtenberk (Lichtenberg), Ortnek (Ortenegg), Snežnik (Schneeberg), Praproče, Smuk, renaissance manors, Carniolan nobility, Schwab, Li(e)chtenberg, Schwab-Li(e)chtenberg, Lichtenberg-Janežič

Rodbina Schwab – postavitve dvorca Tuštanj

Ime Schwab že samo po sebi nakazuje izvor rodbine, ki naj bi že zelo zgodaj prišla na Kranjsko s Švabskega, po nekaterih virih celo s Frankovskega.¹ Na Kranjskem obstajajo pisni viri o Schwabih iz začetka 14. stoletja. Bili so pripadniki meščanstva, ki so si prizadevali za vstop med privilegirano plemstvo, kar v tistih časih ni bila nobena redkost.² Pravzaprav so bili oboje, malo meščani, malo plemiči, sčasoma so se uspeli popolnoma pridružiti plemiškemu stanu. Kot meščane jih najdemo v Metliki, Kamniku in Ljubljani.

V letu 1302 je v Šentjurju pri Celju živel Herman 'der Swap', v letu 1304 pa Herman 'Swap' na Visokem. Morda gre za isto osebo, ki se je pač imenovala po kraju, kjer je trenutno prebivala.³ V letu 1326 je Engelhart 'der Swab' služil Auerspergom, v letu 1338 je Perhtold 'der Swab' pečatil listino na Šteberku.⁴ V listinah nemškega viteškega reda v Ljubljani je bil v letu 1349 kot komtur naveden neki Johann 'der Schwab'.⁵ Agneza Obračan se je 1396 poročila z vitezom Janezom Schwabom, sinom Konrada.⁶ Morda je bil to Janez Schwab, ki je bil v letih 1407 do 1414 stavbenik grofa Friderika Ortenburškega.⁷ Morda je bil isti Janez Schwab oziroma njegov sin sodni sel (*Gerichtsbote*) v Ljubljani v letu 1421.⁸ V letu 1397 je bila Margareta 'die Schwabin' meščanka v Kamniku.⁹ V letu 1424 je meščan Tomaž Schwab iz Metlike, ki je bila tudi komenda nemškega viteškega reda, samostanu Pleterje prodal travnik.¹⁰ Tomaž Schwab, najverjetneje njegov sin, je bil poročen z Agnezo, hčerjo plemiča Jurija Črnomalskega in plemkinje iz rodbine Khraig, ki je bil v letih 1444 do 1450 osemnajsti kranjski deželni vicedom.¹¹ Meščan Tomaž je moral biti precej premožen, da se je lahko poročil z nevesto plemiškega rodu, kajti pri tedanjem strogem načrtovanju primernih porok skoraj ni verjeti, da sta se lahko poročila iz čiste ljubezni. Ta poroka daje že

slutiti vzpon Schwabov proti tako zaželenemu plemiškemu stanu.¹²

Agneza in Tomaž Schwab sta imela sinova, starejšega Eglu in precej mlajšega Ditrika oziroma Jurija Ditrika. Egel naj bi v letu 1475 v bitki pri Brežicah prišel v turško ujetništvo in tam umrl.¹³ Ditrik se je okrog leta 1485 oženil s Kunigundo, ki naj bi bila hči Janeza Egga z Brda in Kunigunde Pečaher z Zgornjega Perovega pri Kamniku.¹⁴ Pečaherji so bili dejansko gospodarji na Zgornjem Perovem, pa tudi ljubljanski meščani, torej hkrati meščani in graščaki. Na Brdu pri Kranju, ki je bil v 15. stoletju še majhen dvor, je bil v letu 1463 rojeni Janez Egg, sin viteza Henrika Egga in bogate plemiške dedinje Margarete Vogrske, glede na doslej odkrite genealoške vire, edini Janez Egg v tem stoletju. Ta Janez torej ni mogel biti oče Kunigunde, ki je bila rojena pred letom 1470, v letu 1490 pa se je oženil s Krescentijo Siegersdorf iz Divje Loke.¹⁵ Pisni viri sicer dokazujejo, da so imeli Brdski in Pečaherji poslovne odnose že v letu 1429.¹⁶ Lahko da je imel podjetni vitez Henrik Egg brata z imenom Janez, ki v virih ni bil posebej omenjen, saj se je bil vitez Liemberški, njegov ded po materini strani, tudi imenoval Janez in imena prednikov so se praviloma prenašala na potomce.

V letu 1493 je bil kamniški meščan Tomaž Schwab omenjen zadnjikrat,¹⁷ njegov sin Jurij Ditrik pa v letu 1507, ko se je prepiral z Davidom Gallom zaradi posesti v moravški fari.¹⁸

Na gradu Tuštanj je vklesana plošča z letnico nastanka 1490, vendar je bila postavljena ob temeljiti prenovi gradu med letoma 1667 in 1671 in ni zanesljiva, ker o nastanku gradu ni drugih pisnih virov. Grad ima tipično renesančno kastelno zasnovano z notranjim dvoriščem z arkadami in vogalnimi stolpi in skoraj ni verjeti, da bi bil zgrajen že ob koncu 15. stoletja, razen če ne gre v tem času za obnovljeni in povečani srednjeveški dvor, ki je prejel stal na tem mestu. Na Kranjskem so prvi renesančni gradovi nastali šele v prvi četrtini 16. stoletja, na primer Brdo in Fužine. Brdo, ki velja za prvi primer gradnje renesančnega gradu kastelnega tipa na Kranjskem, so pričeli graditi konec leta 1510.¹⁹ Brdski in Schwabi so bili domnevno sorodniki in Schwabi so si lahko "iz prve roke" ogledali načrte novega gradu sredi kranjske ravnine ter bili nad

1 Wurzbach, *Biographisches Lexikon* XV, str. 106.

2 Žvanut, *Od viteza*, str. 41.

3 ARS, AS 1063, listini 1302 X 10 in 1304 III 20.

4 ARS, AS 744, fasc. XII, Schollmayer, Lichtenbergi, dodatek 1928, str. 3 (po MMV 1905, XVIII, str. 144 – 1326 VI 16 in MMV 1890, XIII, str. 55 – 1338 III 4).

5 ARS, AS 744, fasc. XII, Schollmayer, Lichtenbergi, op. 37, po: Dimitz, *Krain*, I, str. 239.

6 ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

7 ARS, AS 744, fasc. XII, Schollmayer, Lichtenbergi, dodatek 1928, str. 3, po: Burkhard ZMK Chronik 1407–1468), Skubic, *Ribnica*, str. 318.

8 ARS, AS 744, fasc. XII, Schollmayer, Lichtenbergi, dodatek 1928, str. 3, po: MMV 1907, XX, str. 187; ARS, AS 1063, listina 1421 V 26).

9 ARS, AS 744, fasc. XII, Schollmayer, Lichtenbergi, dodatek 1928, str. 3, po: MHV 1865, XX, str. 110.

10 ARS, AS 744, fasc. XII, Schollmayer, Lichtenbergi, op. 38; ARS, AS 1063, listina 1424 IX 25.

11 ARS, AS 744, fasc. XII, Schollmayer, Lichtenbergi, str. 4; Valvasor, *Die Ehre*, IX, str. 79.

12 Žvanut, *Od viteza*, str. 36–47.

13 ARS, AS 744, fasc. XII, Schollmayer, Lichtenbergi, str. 6.

14 ARS, AS 744, fasc. XII, Schollmayer, Lichtenbergi, str. 4.

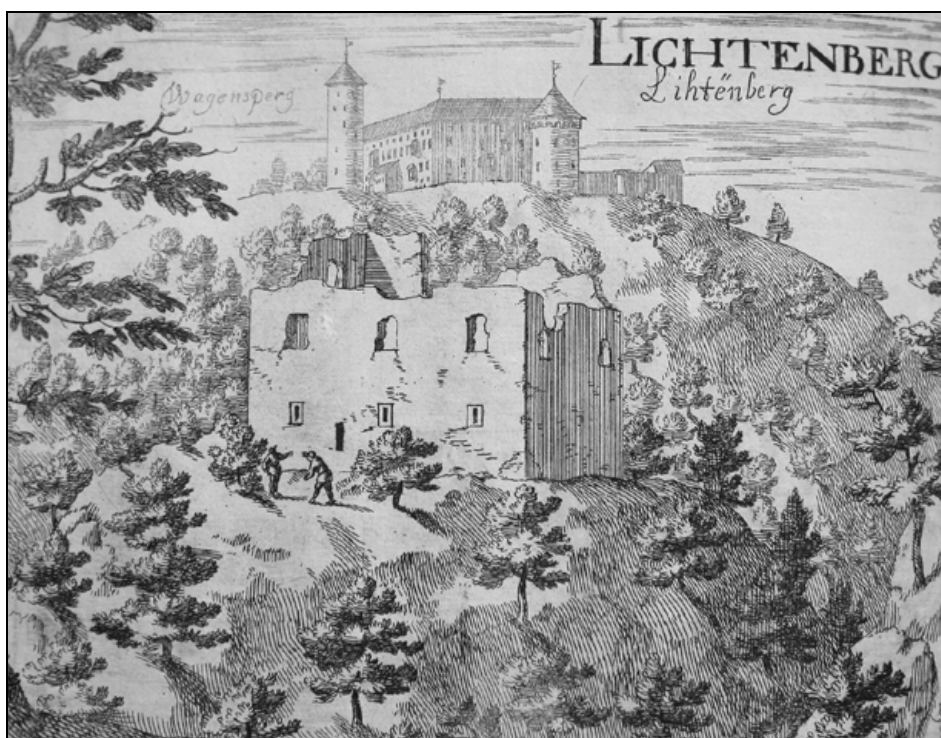
15 Slana, *Brdo*, str. 19.

16 Žontar, *Kranj*, str. 33.

17 ARS, AS 744, fasc. XII, Schollmayer, Lichtenbergi, dodatek 1928, str. 3 (po: MHV 1862, XVII; ARS, AS 1063, listina 1493 IX 24).

18 ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg; ARS, AS 1063, listina 1507 s. d.

19 Slana, Utrinki, str. 134; Zupan, Arhitektura, str. 201.

Razvalina gradu Lihtenberk, v ozadju Bogenšperk (Valvasor, *Die Ehre*, XI, foto: Mirko Kunšič).

njimi navdušeni. Čisto verjetno je, da je na mestu, kjer sedaj stoji Tuštanj, stal srednjeveški dvor, prav tako kot na Brdu, ter da je bil v letu 1519, torej v letu poroke Ditrikovega sina Janeza, novi Tuštanj še v gradnji. Najbrž se je Margareta celo najprej preselila na Kacenberg, gradič pri Kamniku, ki naj bi ga v letu 1517 kupil Janez Schwab.²⁰ Schwabi so v 15. stoletju pridobili precej posesti v moravški dolini. Ob koncu stoletja so že v najmanj dveh generacijah sedeli na dveh stolih – meščanskem in plemiškem – in želeli so le še navzgor.

Kunigunda in Jurij Ditrik sta imela sina Janeza, ki je bil rojen okrog leta 1490 in je verjetno res dobil ime po dedu, ter sina Andreja, ki je bil v letu 1537 omenjen kot župnik v Mengšu in arhidiakon na Gorenjskem.²¹ Imela sta tudi tri hčerke, Klaro, Katarino in Barbaro, ki so se poročile z meščani iz Kranja.²² Rodbina je bila premožna, v letu 1515 je bila sprejeta v kranjske deželne stanove²³ in za Janeza je bilo treba samo še najti nevesto, ki bo dala nastajajočemu gradu potrebno patino starodavne plemenitosti. Našli so jo v Margareti, potomki plemenite, vendar ne zelo premožne rodbine Lichtenberg z gradu Lihtenberk nad Šmartnim pri Litiji. Rodbina je izvirala iz sredine 12. stoletja, ko so bili njeni člani ministeriali in so se pojavljali v

spremljstvu grofov Višnjegorskih. Takrat je bil zgrajen tudi grad Lihtenberk. Kot da se je tokrat ponovila zgodba iz sredine 15. stoletja, ko je neka druga Margareta, potomka starodavne rodbine Ungerspach z Vogrskega, vitezu Henriku z Brda prav tako omogočila vstop v "visoko družbo".

Združena rodbina Schwab-Lichtenberg

Potem ko se je Margareta Lichtenberg v nedeljo po svetem Martinu v letu 1519 v farni cerkvi v Šmartnem poročila z Janezom Schwabom, je s seboj odnesla sijaj starodavne rodbine na Tuštanj, ki je nastajal sredi njiv in sadovnjakov v prijetni moravški dolini in kazalo je, da bo z njenim prihodom postal zelo imeniten. Takrat ni nihče pomislil na to, da so njeni rodbini na Lihtenberku šteti dnevi, zato se je na poročni dan mirno odpovedala dediščini.²⁴ Margaretin mlajši brat Žiga je bil sicer še golobrad mladenič, vendar so mu gotovo že iskali primerno nevesto. Nobenega namiga ni bilo, da se bo rod Lichtenbergov po moški strani končal že čez dobrih petdeset let.

Margareta in Janez, prastarša vseh kranjskih Lichtenbergov, sta imela tri sinove, Jurija, Krištofa in Janeza Andreja.

²⁰ ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

²¹ Valvasor, *Die Ehre*, VIII, str. 764.

²² ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

²³ Globočnik, der Adel, str. 15; Schiviz, *Krain*, str. 498.

²⁴ ARS, AS 309, XXIX/L, Erazem Lichtenberg, št. 6 (odstopno pismo).

Grb Wagnov (Valvasor, *Knjiga grbov*, foto: Mirko Kunšič).

Grb Schwabov, kot jim je bil podeljen v letu 1573 (Valvasor, *Knjiga grbov*, foto: Mirko Kunšič).

Zanimivo je, da se je najstarejši sin Jurij do leta 1547 podpisoval kot *Jurij Schwab*, v aprilu naslednjega leta pa se je že ponosno naslavljajal kot *Jurij Schwab-Lichtenberg*.²⁵ Verjetno je mati Margareta med junijem 1547 in aprilom 1548 umrla in Jurij si je zdaj upal prisvojiti še njen dekliški priimek, ki se mu je razumljivo zdel bolj imeniten. Kot da bi bil s tem izzival usodo: Margaretin nečak Erazem je umrl v letu 1566, njegov sin Volf Ditrik pa pet let kasneje in pravzaprav je Jurij preprečil, da bi priimek Lichtenberg zatonil v pozabo. Oče Janez se za naslove ni preveč menil. Na stara leta se je spet preselil na gradič Kacenberg blizu Kamnika in tam v letu 1564 umrl.²⁶

Kmalu so se kot posledica družinske politike začele dogajati pozitivne spremembe: že 23. oktobra 1573 je nadvojvoda Karel v Gradcu bratoma Juriju in Kristofu Schwaboma dovolil, da sta grb pred dvema letoma preminulega bratranca Volfa Ditrika Lichtenberga združila s svojim grbom, ki je predstavljal kronanega modrega leva.²⁷ Nadvojvoda Karel jima je to dovolil zaradi zveste službe njiju in njunih prednikov avstrijski hiši. Pri tem ni nikogar motilo, da je rdeči lihtenberški jastreb oziroma orel,

ki se pripravlja, da bo vzletel, v resnici malce predelani simbol nekdanjih andeških ministerialov, od leta 1546 krasil tudi levo polovico grba Wagnov – desno heraldično polovico so zasedali trije srpi. Zanimivo je, da je orel na grbu Wagnov v pravilni heraldični drži.²⁸

Schwabov grb je bil v listini iz leta 1573 natančno opisan. Ščit je bil razdeljen v štiri delno srebrno uokvirjena heraldična polja, v prvem in četrtem heraldičnem polju se je košatil kronani lev z dvignjenim repom, pobarvan zgoraj modro, spodaj belo na belo modrem ozadju, v drugem in tretjem heraldičnem polju pa je stal rdeč kronan orel na črnem trojnem hribu, pripravljen na vzlet.²⁹

Dne 25. avgusta 1575 je nadvojvoda Karel gospodom Schwabom podelil tudi uradni naziv, povezan z matičnim dvorcem; odtlej so se lahko imenovali Schwab pl. Lichtenberg s Tuštanja (*Schwaben von Lichtenberg zu Tuffstein*).³⁰

Uporaba obeh priimkov hkrati vse do povišanja v baronski stan v letu 1660 ni bila dosledna. Velikokrat so se podpisali samo kot *Schwab*, ženske predstavnice družine skoraj nikoli niso uporabljale dvojnega priimka, v listinah so praviloma navedene

²⁵ ARS, AS 309, XXIX/L, Jurij Ludvik Lichtenberg, št. 67 (ARS, AS 1063, listine: 1547 VI 1 – Jurij Schwab; 1548 IV 20 – Jurij Schwab von Lichtenberg in oče Janez Schwab von Lichtenberg).

²⁶ ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

²⁷ ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg, navedba listine 1573 X 23 (arhiv Jablje).

²⁸ Pirchegger, *Untersteiermark*, str. 231; ARS, AS 1063, listina 1545 III 20.

²⁹ ÖStA, AVFHKA, Adelsakt, Hofadelsakt von Schwab, Georg und Kristof, 23. XII. 1573.

³⁰ ARS, AS 309, XXXI/S, Franc Kristof Schwab-Lichtenberg, št. 3.

kot '*Schwabin*', redkeje '*Schwabin von Lichtenberg*'. Zapis priimka Lichtenberg je bil po vzoru zapisov iz prejšnjih stoletij pogosto naveden tudi kot '*Lichtenberg*'.

Združeni grb Lichtenbergov in Schwabov je predstavljal zanimivo kombinacijo; modri kronani lev Schwabov je zasedel prvo in četrto heraldično polje, rdeči kronani lihtenberški jastreb oziroma orel pa drugo in tretje polje, oba se košatita na srebrnem ozadju. Zanimivo je, da je na nekaterih pečatih Lichtenbergov, na primer pri grofu Marku Ferdinandu v 18. stoletju, ptič postavljen v simetričen položaj in s tem je prikazan kot pravilen heraldični orel.³¹

Stoletje, ko sta se združili rodbini Schwab in Lichtenberg, je bilo za Slovence zelo pomembno. Ravno v letu, ko so bili Schwabi sprejeti med kranjske deželne stanovce, je nastopil Martin Luther s svojimi 95 tezami z zahtevo po reformi cerkve in časa ni bilo več mogoče zavrteti nazaj. Študenti so prinašali na Kranjsko novi nauk, ki je pomenil očiščenje krščanstva nepotrebne navlake, nakopičene v stoletjih. Zaradi zahteve po branju Svetega pisma ter drugih cerkvenih spisov in pesmaric se je pojavila potreba po znanju branja in pisanja v slovenskem jeziku. Slovenski jezik so poleg podložnikov praviloma govorili tudi plemiči in meščani. Sredi stoletja se je pojavil Primož Trubar, oče slovenske književnosti, z abecednikom in katekizmom, cerkveno ordnuno in prvim prevodom nove zaveze Svetega pisma v slovenščino. Njemu so sledili številni pridigarji – predikanti in izpopolnjevali njegovo delo vse do vrhunca uporabe slovenskega jezika v tem stoletju, Dalmatinove Biblije v letu 1584.

Rodbina Schwab-Lichtenberg je bila kot večina kranjskega plemstva vneta podpornica novega nauka. Protestantske rodbine so se povezovala tudi s porokami in tako sta se dva brata Schwaba oziroma Schwab-Lichtenberga poročila z dvema sestrama iz protestantske rodbine Rain.

Mlajša brata Krištof in Andrej nista zapustila moških potomcev.

Krištof je bil rojen na Tuštanju okrog leta 1525, v letu 1546 je bil že župnik v Cerkljah na Gorenjskem. Ta služba mu je bila dodeljena na prošnjo materine sestre Agneze, priorke v velesovskem samostanu. Kmalu nato se je spreobrnil v protestantsko vero in se sprl s samostanom, kajti teta Agneza je v letu 1553 umrla in njena naslednica Ana Gall ni imela razumevanja za '*heretike*', čeprav je Krištofovega brata Jurija kot oskrbnika samostana zelo spoštovala.³² Deželni knez Karel je baje hotel zadevo urediti na miren način, a ni uspel. Zato je Krištofu v letu 1581 naložil 500 cekinov kazni in odvzel naj bi mu tudi faro, vendar to ni gotovo, kajti

še v letu 1585 se je ob priložnosti, ko je bil priča pri bratovem testamentu, Krištof imenoval '*župnik v Cerkljah*'.³³

Krištof je bil precej prepirljive narave in neskončno trmast. V letu 1565 se je z bratom Jurijem prepiral zaradi očetove dediščine na Kacenbergu. Bil je tudi prisoten pri odprtju oporoške bratranca Erazma Lichtenberga v letu 1566. Kot protestantski pridigar se je celo dvakrat oženil in z drugo ženo Margareto sta imela štiri otroke. Dve hčerki sta se poročili (Margareta z Andrejem Taxel zu Billichgrätz, Ana Amalija z Jakobom Pinzerjem, uradnikom v Ljubljani), tretja je dobila ime po teti Agnezi, se pokatoličnila in postala nuna v Velesovem, sin Erazem Krištof je bil ob Krištofovi smrti v letu 1588 star šele pet let in je umrl še v istem letu.³⁴

Najmlajši brat Andrej je bil v letu 1589 omenjen kot deželni svetnik (*Landrath*). Oženil se je z Marijo Ester, najmlajšo sestro Ane Rain. Imela sta štiri hčerke.³⁵

Dve poroki Jurija Schwab-Lichtenberga – številna družina na Tuštanju

Jurij, najstarejši izmed bratov Schwabov, rojen okrog 1520, se je v letu 1546 oženil z osemnajstletno Ano Rain, najstarejšo hčerko strmolskega graščaka Franca Raina, ki je bil deželni odbornik, blagajnik in prisodnik deželnih stanov. V letu 1540 je bil oskrbnik na gradu Smlednik, v letu 1545 pa je postal kranjski deželni upravitelj.³⁶

Rod Schwab-Lichtenbergov se je nadaljeval po Jurijevih potomcih iz njegovih dveh zakonov.

V letu poroke z Ano je Jurij vzel v fevd pol žitne desetine v Mekinjah od Barbare, vdove Jakoba Schaldermana, pričala sta materina sestra Agneza Lichtenberg in Jurijev tast Franc Rain s Strmola.³⁷ V letih 1549 in 1551 je bil Jurij oskrbnik na Smledniku, nato pa je bil oskrbnik v samostanu Velesovo,³⁸ kar mu je brzkone omogočila teta Agneza. Službo je dobro opravljal dobrih trideset let in nikogar ni motilo, da je pristaš protestantske vere. Nihče ne bi pričakoval, da mu bo polena pod noge vrgel lastni sin in ga na stara leta zaradi njegove veroizpovedi oropal dobre službe, vendar se je zgodilo ravno to. Teta Agneza je bila že zdavnaj pokojna in sin Franc Krištof I. je postal v letu 1582 oskrbnik samostana samo zato, ker je bil katolik.

Jurijeva žena Ana je izhajala iz številne družine, imela je še enajst bratov in sester in tudi z Jurijem

31 ARS, AS 764, fasc. 15 (Privatne listine M. Ferdinanda).

32 Valvasor, *Die Ehre*, VIII, str. 836.

33 ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg, po pismih 1566 IV 3, 1581 VII 2, 1586 XII 20, Kranj.

34 ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

35 ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

36 Slana, *Strmol*, str.155–156.

37 ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

38 Levec, *Flödnik*, str. 51.

sta v dvajsetih letih zakona imela kar lepo število otrok. Odraslo jih je sedem: Žiga, Janez Jožef, Franc Krištof I., Friderik, Volf Ditrik, Danijel in Kunigunda, v otroških letih sta umrla Felicijan in Boltežar. Ob sestavitvi Jurijeve oporoke v letu 1585 tudi ni bilo več Janeza Jožefa, ki naj bi v letu 1576 umrl v turškem ujetništvu v daljnem Carigradu.

Jurij je živel na Tuštanju, po očetovi smrti 1564 je podedoval še Kacenberg. Zaradi slednjega je imel v letu 1565 pravdo z bratom Krištofom, a je bilo razsojeno njemu v prid.

Ana v letu 1566 umrla, stara osemindeset let, in Jurij jo je preživel skoraj za dvajset let. Leto dni po Anini smrti se je oženil z mlado kuharico Julijano. To je bil eden redkih primerov pri plemstvu tistega časa, da je ljubezen zmagala nad razlikami v stanu, saj se je od tedaj 'primerna družba' Juriju najbrž izogibala. V osemnajst let trajajočem zakonu sta imela štiri sinove in štiri hčerke; to so bili David (oz. Danijel) Silvester, Martin Bertold, Erazem Andrej, Maksimiljan, Katarina, Amalija, Elizabeta in Margareta Barbara. Julijana je vsa leta zakona lepo skrbela za moža, ki je bil po lastnih besedah že bolehen, in vodila gospodinjstvo številne družine na Tuštanju. V letu 1582 se je Jurij v Velesovem na silo "upokojil" in preostanek življenja mirno preživel v krogu številne družine.

Na dan prvega maja 1585 je petinšestdesetletni Jurij napravil oporoko in v njej izrazil željo, da bi bil pokopan v šmartinski cerkvi poleg svoje ljube gospe Ane Rain s Strmola, kjer sta bila pokopana tudi oba njuna otroka. Naštel je še živeče otroke iz prvega in iz drugega zakona ter pripomnil, da bo morda še kakšen (*und was noch kommen kann..*). Vendar potomcev ni bilo več, kajti kmalu po sklenitvi oporoke je umrl. V oporoki je pohvalil ženo Julijano, ki mu je vsa leta zakona zvesto stala ob strani ter skrbela zanj in za gospodinjstvo. Seveda pa je hotel biti pokopan stanu primerno, torej poleg svoje prve, plemiške žene. Priče pri oporoki so bili cerkljanski župnik Krištof, Valentin Lamberg s Črnelega in Zapric ter Leopold Raumschissl, torej ljubi brat, sorodnik in sosed.³⁹

Otroci Jurija in Ane ter Jurija in Julijane so imeli precej zanimivo usodo.

Prvi sin Žiga iz zakona z Ano je bil v letu 1585 omenjen kot oskrbnik na gradu Črnelo, ki je bil last Andreja Lamberga.

Franc Krištof I. je bil drugi Jurijev sin in edini katolik v vsej bližnji in daljnji družini. V letu 1582 je izpodrinil priletnega očeta na mestu oskrbnika samostana Velesovo. Priporočil ga je grof Jurij Thurn, pri katerem je bil Franc Krištof dotlej hišni mojster oziroma upravnik.⁴⁰ Oženil se je sorazmerno pozno, šele v letu 1594 je za ženo vzel Ag-

nezo Sauer s Kozjaka, hčerko Erazma Sauerja in njegove prve žene Magdalene, rojene baronice Egkh-Hungerspach.⁴¹ Imela sta hčerko Suzano Felicito ter sinova Franca Krištofa II. in Franca.

Franc Krištof I. je bil varuh mladoletne Magdalene Rauber, ki se je v letu 1596 poročila z Joštom Gallom s Podpeči (Gallenstein) in potrdila, da je od obeh varuhov, Franca Krištofa I. in Karla Juriča s Struge, prejela 300 renskih goldinarjev dote.⁴² Franc Krištof I. je umrl je že v letu 1607 in tokrat sta morala oba njegova otroka imeti varuhe, ki so pazili na njuno premoženje ter ju spremljali vse do polnoletnosti in primerne poroke.⁴³

Hčerka Franca Krištofa I., Suzana Felicita, je imela ob očetovi smrti komaj devet let in njen varuh je postal stric Martin Bertold, očetov polbrat, ki je živel na Lihtenberku. Na Lihtenberku je tudi spoznala svojega bodočega moža, soseda Žigo Apfaltrerja z bližnjih Roj in se tam z njim poročila 25. septembra 1626.⁴⁴

Rod Franca Krištofa I se je v moški liniji kmalu končal, kajti sina Franca Krištofa II., ki je bil v svojem razmeroma kratkem življenju kar štirikrat poročen, sta preživeli le dve hčerki. Hčerka Sidonija, ki jo je imel s prvo ženo Ano Gaionzelli, s katero se je poročil v letu 1624, je umrla v otroških letih. Zofija Katarina, hčerka druge žene, Marije Ivane Bonomo, s katero se je poročil v letu 1629, je postala redovnica Terezija v Velesovem, sin je umrl kot dojenček. Tretja žena, Magdalena Attems, je umrla v letu 1638, otrok ni bilo. Katarina Sidonija, hčerka četrte žene Poliksene Elizabete Valvasor, rojena v letu 1640, si je edina ustvarila družino in se poročila z bratrancem v drugem kolenu, Francem Albrehtom Kaysellom, sinom njene 'male' tete Regine Elizabete.⁴⁵

Franc Krištof II., kranjski stražmojster (*Wachtmeister*), je v letu 1630 od Rasprov kupil Šenkov turn na Gorenjskem in ga obdržal do leta 1634.⁴⁶ V tem letu je od Jurija Jakoba Raina kupil očarljivi gradič Strmol, a je v njem preživel le sedem let. Umrl je v letu 1641, žena Poliksena Elizabeta se je v letu 1643 poročila s Karlom Witzem pl. Witzensteinom in naročila varuhu dedičev svojega pokojnega moža, Leopoldu Raumschisslu z Belneka, da proda grad Strmol. Ta ga je še v istem letu prodal za 13.750 goldinarjev Konradu Ruessensteinu.⁴⁷ Poliksena Elizabeta je umrla v letu 1687 v Ljubljani.

⁴¹ ZAL, LJU 340, Lazarini, geslo Lichtenberg.

⁴² ARS, AS 1063, listina 1596 IV 16, Kravjek.

⁴³ ARS, AS 309, XXXXI/S, Franc Krištof Schwab Lichtenberg.

⁴⁴ ARS, AS 309, XXXXI/S Franc Krištof Schwab-Lichtenberg, št. 2; ARS, AS 1063, odpovedno pismo na Lihtenberku 1626 IX 25.

⁴⁵ Slana, Strmol, str. 168–169.

⁴⁶ Smole, *Graščine*, str. 481; Jakič, *Gradovi*, str. 325.

⁴⁷ Smole, *Graščine*, str. 468.

³⁹ ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

⁴⁰ Koblar, Drobotnice, str. 18–19.

Gračina Smuk nad Semičem (Valvasor, Die Ehre, XI).

Franc, brat Franca Krištofa II, je bil poročen s Felicito Mordax, ki si je dopisovala z Janezom Adamom Gallenbergom,⁴⁸ in je umrl, verjetno brez potomcev, kmalu po letu 1660. Z bratom sta igrala pomembno vlogo v postopkih povišanja rodbine v baronski stan, kar je opisano v naslednjem poglavju.

Tretjega Jurijevega sina Janeza Jožefa naj bi že v letu 1575 v neenaki bitki pri Brežicah ujeli Turki in ga odpeljali v Istanbul, kjer je naslednje leto umrl.⁴⁹

Četrty Jurijev sin Friderik je bil v letih 1585 do 1590 oskrbnik na gradu Smlednik.⁵⁰ V letu 1592 se je poročil s Florentino Aichelburg, v letu 1593 dočkal rojstvo sina Aleksandra in nato umrl. Aleksandrov varuh je postal njegov polbrat Martin Bertold. V letu 1611 je Aleksander potrdil stricu Martinu Bertoldu prejem zneska za varstvo in se poročil z daljno sestrično Margareto, hčerjo Žige Višnjegorskega s Štajerske. Podedoval je tudi gradič in posestvo Kacenberg pri Kamniku.⁵¹ Aleksander je moral biti precej bolehen, ker je že 12. marca 1614 napravil oporoko, v kateri je sirotam zapustil veliko hišo v Kamniku, verjetno dediščino pa pradedu Juriju Ditriku. Ponovila se je očetova usoda: komaj leto dni po poroki je umrl, potomcev ni dočkal.⁵²

Peti Jurijev sin Volf Ditrik se je v letu 1594 poročil s svakinjo Marijo Uršulo Šemenič. Bil je lastnik graščine Zgornje Perovo pri Kamniku.⁵³ Umrl je 1604 in je pokopan v Dobu. Marija Uršula (Maruša) je kot vdova živela na Zgornjem Perovem. Hčerka Ana Katarina je dobila ime po botri, materini sestri in se je v letu 1624 poročila s Henrikom Paradeiserjem, dednim kranjskim lovskim mojstrom, ki je v letu 1629 postal baron, v letu 1634 deželni oskrbnik, v letu 1644 grof ter je umrl v letu 1646.⁵⁴ Ana Katarina je za doto dobila posestvo Smuk, po materini smrti v letu 1626 pa še Zgornje Perovo. Zakonca sta v letu 1628 prodala Zgornje Perovo kamniškemu župniku Andreju Šegi, Smuk pa v letu 1629 bratrancu Janezu Juriju, sinu pokojnega strica Volfa Andreja. Janez Jurij je bil v tem letu star največ sedem let, zato so kupno pogodbo v njegovem imenu podpisali mati in varuhi.⁵⁵ Druga hčerka Volfa Ditrika, Eva Marija, je bila poročena trikrat. Janez Friderik Rauber in Jakob Apfaltrer z Roj sta umrla pred letom 1628, s tretjim možem Valerijem Mosconom je po poroki 1629 zapustila Kranjsko in umrla leta 1674 v Nürnbergu. Jurij Friderik, sin Volfa Ditrika, je bil poročen z Ano Felicito Barbo in ni imel potomcev.

⁴⁸ Umek, *Erbergi in dolski arhiv*, str. 354 (1652).

⁴⁹ ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

⁵⁰ ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

⁵¹ Valvasor, *Die Ehre*, XI, str. 298.

⁵² ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

⁵³ Stopar, *Grajske stavbe* 7, str. 180.

⁵⁴ ZAL LJU Lazarini, geslo Lichtenberg; ARS, AS 744, fasc. XII, Schollmayer, Lichtenbergi.

⁵⁵ ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg; ARS, AS 1063, listina 1629 III 24.

Rod Schwab-Lichtenbergov se je nadaljeval šele s potomci šestega Jurijevega sina Danijela, ki je 12. marca 1592 na Tuštanj pripeljal Ano Katarino, starejšo hčerko in dedinjo očeta Albrehta Semeniča, lastnika posestva in gradu Smuk nad Semičem v Beli Krajini, ter matere Eve Scharf z dvora Vrhkrka ob izviru reke Krke na Dolenjskem. V zakonu, ki je trajal le enajst let, sta imela šest otrok, od katerih je eden umrl pri dvaindvajsetih letih, štirje pa so se morali izseliti v protestantske dežele.

Danijel je umrl že v letu 1604 in Ana Katarina je prevzela gospodarjenje ter vzgojo mladoletnih otrok, čeprav je verjetno po tedanji navadi imela v pomoč tudi uradne varuhe otrok od njihove polnoletnosti. Že v letu moževe smrti je prevzela fevdno pismo za neko posest, ki so jo dajali Galli z Rožeka,⁵⁶ in kupovala desetine od kmetij v Tuštanju, Podkraju v moravški fari in drugih bližnjih vaseh.⁵⁷ Najstarejši sin Jurij Albreht, rojen v letu 1594, se je v letu 1515 oženil z Marijo Sidonijo, hčerko Danijela Galla in že naslednje leto umrl. Hči Agneza in tretji sin Franc, ki je bil rojen v letu 1597, sta se v letu 1620 poročila z bratom in sestro Pečovičema. Agnezin mož Anton je bil od 1599 do 1632 lastnik dvorca in posestva Lanšprež v letih 1622 do 1624 zastavni lastnik Brda pri Lukovici.⁵⁸ Ana Pečovič je prišla živeti na Tuštanj, vendar ne za dolgo. Franc in drugi sin Volf Andrej sta bila po očetu podedovala vsak pol Tuštanja. Franc je 31. maja 1620 bratu svojo polovico gradu in gospodstva Tuštanj prodal, mladoporočenca pa sta odšla živeti na Smuk, ki je bil medtem postal, poleg Vrhkrke, last Ane Katarine. Morda sta se želela umakniti 'na svoje', kajti Volf Andrej se je že pripravljaj na poroko z Rozino Barbo, s katero je 28. avgusta 1621 sklenil poročno pogodbo.⁵⁹ Vendar je Franc še vedno ohranil nekaj posesti okrog Tuštanja, v letu 1621 je od Gotarda Galla kupil dve hubi v Vrhpolju.⁶⁰

Ana Katarina je 10. aprila 1624 napravila oporoko ter Smuk in Vrhkrko zapustila Francu. Sina Volfa Andreja, ki je bil dedič Tuštanja, je v oporoki imenovala 'neposlušni sin' in mu zapustila samo nekaj gotovine. Verjetno se je sin stalno upiral odločni in nepopustljivi materi, ki ni trpela ugovarjanja, saj se je morala pošteno truditi, da je v letih do njegove polnoletnosti ohranila dediščino neokrnjeno in jo celo povečala. Priči pri oporoki sta bila svak Martin Bertold, ki je oporoko tudi zapečatil, in njegov brat Erazem Andrej.⁶¹

Franc in Ana nista dolgo uživala materine dediščine, Smuk sta v letu 1626 prepustila za doto sestrični Ani Katarini Paradeiser,⁶² kajti pripravljala sta se na izselitev iz Kranjske, ki jo je že pred leti zajel val protireformacije. V letu 1628 sta se končno odločila ter se s tremi sinovi in dvema hčerama izselila v Nürnberg. Sestra Agneza in svak Anton Pečovič sta jim kmalu sledila.

S tem so se tudi Schwab-Lichtenbergi pridružili 800 družinam pregnancev iz Kranjske, ki se niso hoteli odpovedati protestantski veri in so raje zapustili deželo svojih prednikov. Med njimi so bili Galli, Lambergi, Egkh-Hungerspachi, Paradeiserji, Mosconi, Raini, Raumschissli in še mnogi drugi. Franc je umrl v Sorgu pri Nürnbergu 21. februarja 1641, žena Ana pa 19. januarja 1662. Otroci so se prilagodili novi domovini in njunega sina Franca Galla najdemo v letu 1645 v Ottingenu, kjer si je pridobil ugled in si ustvaril družino. Otroci sestre Agneze pa so doživeli drugačno usodo. Agneza je umrla v Nürnbergu že v letu 1632, mož Anton pa 1634. Njune mladoletne otroke so po ukazu kralja Ferdinanda pripeljali nazaj na Kranjsko in jih vzgajali v katoliški veri.⁶³

Izselil se je tudi najmlajši sin Ane Katarine in Danijela, Volf Danijel, in bil smrtno ranjen v dvo-boju v Parizu leta 1641.⁶⁴ Poleg njega je v knjigi (*Stammbuch*) patricija Johanna Volfganga Schiltla iz njegovih študijskih dni v Nürnbergu v letih med 1629 in 1637 omenjen tudi neki Jurij Andrej Schwab-Lichtenberg s Tuštanja in Vrhkrke. Morda je bil to sin Franca in Ane.⁶⁵

Ana Katarina je umrla v letu 1624, kmalu po sestavitvi oporoke, in snaha Rozina je postala edina gospodarica na Tuštanju, v letu 1629 pa ji je po osmih letih zakona nenadoma umrl mož Volf Andrej, nekdanji 'neposlušni sin'. Pokopali so ga v cerkvi pri sv. Petru v Ljubljani. Sin Janez Jurij je bil tedaj star sedem let in brat Franc Bernard štiri leta. Rojeni sta bili še dve hčerki, Elizabeta Amalija in neimenovana hči. Zdaj je bila na Rozini vrsta, tako kot pred četrto stoletja na njeni tašči, da otroke s pomočjo varuhov vzgoji na Tuštanju stanu primer-no, jim zagotovi ustrezno premoženje ter poskrbi za primerne poroke. Kot kaže, se ji je to zelo dobro posrečilo, kajti takoj, ko je postal polnoleten še Franc Bernard in sta oba brata lahko prevzela premoženje, sta se ji takoj primerno zahvalila. V letu 1647 sta ji zapisala nujni delež gospostev Smuk in Tuštanj, poskrbela pa sta za še neporočeno sestro in

⁵⁶ ARS, AS 309, XXIX/L Ferdinand Albreht št. 38 (listina 1603 VII 25).

⁵⁷ ARS, AS 1063, listina 1618 VII 2, Tuštanj.

⁵⁸ Smole, *Graščine*, str. 253.

⁵⁹ ARS, AS 309, XXIX/L, Ferdinand Albreht, in XXIX/L Jurij Ludvik (1620 II 9, 1620 V 31, 1621 VIII 28).

⁶⁰ ARS, AS 309, XXIX/L, Jurij Ludvik, št. 26 (1621 V 25).

⁶¹ ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

⁶² Glede Vrhkrke, ki je bila dediščina Eve Scharf, v zvezi z Lichtenbergi ni nadaljnjih podatkov; to, da je bila v posesti starejše Ane Katarine, izvemo le iz njenega testamenta. Vrhkrka je bila v prvi tretjini 17. stoletja last Mosconov (Smole, *Graščine*, str. 540).

⁶³ Dimitz, *Krain*, III, str. 378.

⁶⁴ Dimitz, *Krain*, III, str. 379.

⁶⁵ ZAL LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

zagotovila Elizabeti Amaliji doto 1.500 goldinarjev. Njuna sestra Elizabeta Amalija je postala druga žena barona Konrada Ruessensteina s Strmola, kjer je komaj pred nekaj leti umrl njen 'mali' stric Franc Krištof II.⁶⁶ Oba brata, ki se jima je posrečilo, skupaj s stricem Francem, vstopiti v stan visokega plemstva, sta podrobneje obravnavana v naslednjem poglavju.

Kunigunda, edina preživela hči Jurija in Ane Rain, je dobila ime po babici. Poročila se je z Jožefom Mavričem iz Žablat (*Moosberg*) pri Plešivici na robu Ljubljanskega barja. Umrla je v letu 1619, njen sin oziroma vnuk Janez Danijel pa je v letu 1630 gradič Zablate zamenjal za graščino Gabrje in razrušeni grad Šentjurjeva gora na Dolenjskem.⁶⁷

Jurijeva druga žena Julijana ni bila plemkinja, a njeni sinovi se po rangi niso bistveno razlikovali od otrok Ane Rain, prav tako so se poročili z dekleti plemiškega stanu, vendar niso bili nikoli dediči na Tuštanju. Hčere so se poročile z bogatimi meščani iz Kranja in Škofje Loke. Julijana je vzgojila Anine otroke kakor svoje, saj je bil najstarejši sin Žiga ob materini smrti star komaj devetnajst let, in mlajši so odrasli skupaj. Vse kaže na to, da so se oboji zelo dobro razumeli.

Najstarejši Julijanin sin David (Danijel) Silvester je postal menih.⁶⁸ Drugi sin Martin Bertold je živel večinoma na Lihtenberku. V letu 1610 mu je krški škof Janez Jakob podelil v fevd dvor *Wagensbüchel* pri Šentrupertu, Martin Bertold pa ga je prepustil nečaku Francu Krištofu II., ki ga je v letu 1623 prodal.⁶⁹ Po letu 1605 se je Martin Bertold poročil z Uršulo Rasp, vdovo Leopolda Raumschissla z Belneka, ki je umrla 1629 in ni dočkala poroke njune edine hčerke Regine Elizabete, ki se je v letu 1630 na Lihtenberku poročila z Janezom Jurijem Kaysellom in se v letu 1634 preselila na sosednji Bogenšperk.⁷⁰ Lihtenberk so tedaj opustili in ga prepustili propadanju, kamne so uporabili za obnovo in povečanje Bogenšperka. Zetu Janezu Juriju je Martin Bertold malo pred smrtjo v letu 1640 prodal tudi grad in posestvo Črni Potok, ki ga je bil kupil v letu 1614.⁷¹

Tretji Julijanin sin Erazem Andrej je imel s prvo ženo Magdaleno Gall sinova Gotfrida in Erazma ter hčer Margareto, v letu 1621 pa se je oženil z Ano Marijo Hasiber, s katero je imel sina Ferdinanda Filipa in hčer Ano Katarino. Umrl je v letu

1630 na Tuštanju.⁷² Bil je tudi lastnik Turna v Spodnjem Mokronogu, ki so ga večinoma imenovali Švabov dvor. Tega je zapustil ženi Ani Mariji, ki ga je v letu 1642 prinesla v zakon drugemu možu Lovrencu Andrianu, iz dokumentov pa je razvidno, da je dvorec njen sin Ferdinand v letu 1647 prodal Ernestu Scherenburgu, torej ga je bil po materini smrti prejel nazaj.⁷³ O sinu Gotfridu vemo le to, da je bil poročen s Felicito Graffenweger, živel je na Tuštanju in tam umrl leta 1650 brez potomcev. Bil je tudi lastnik pristave Kuret pri Mokronogu, ki sta ji pripadali dve hubi.⁷⁴ Erazem, drugi sin Erazma Andreja, je bil poročen s Felicito Gnediz in je tudi umrl brez potomcev. Hči Margareta se je poročila z plemenitim Delsimonovičem.⁷⁵

Ferdinandovo mater Ano Marijo viri navajajo kot *'Marijo Adriano'*, ki naj bi bila v letu 1645 lastnica pol Tuštanja. Vendar je ta navedba napačna, kajti ne ona ne njen sin Ferdinand Filip nista bila nikoli solastnika Tuštanja. Po drugi poroki se je v listinah pač navajala kot *'Andrianin'*, tako kot so se običajno navajali ženski priimki. Ferdinand Filip je bil častnik in se je po prodaji Schwabovega dvora v letu 1647 preselil v Senj. Tam se je v letu 1654 oženil z neko Cetulini, sin študent Erazem je v letu 1675 umrl v Gradcu, hči Ana Katarina se je poročila s Štefanom Vojnovičem v Ogulinu, o katerem piše Valvasor kot o junaku, ki je v 1687 padel v boju proti Turkom.⁷⁶ Ferdinandova sestra Ana Katarina se je v letu 1647 poročila z Janezom Friderikom Pelzhofferjem.⁷⁷

Rod četrtega Julijaninega sina Maksimiljana oziroma Volfa Maksimiljana je imel čisto posebno usodo. Povezana je z dvorcem Grič pri Primskovem blizu Litije, ki ga je za doto Maksimiljanu prinesla prva žena Suzana, hči Ludvika Galla s Podpeči. Potomci niso nikdar opustili priimka Schwab, tako kot so to storili njihovi sorodniki s Tuštanja, in tudi niso bili hkrati z njimi povišani v baronski stan. V tem primeru se je jasno pokazalo, da se je pri povzdigovanju v višjo plemiško stopnjo zelo skrbno preveril rodovnik rodbine, tako po očetovi kot po materini strani. In tu ni bilo mogoče dokazati, da izvira mati Julijana iz stare plemiške rodbine. Ko so se kasneje potomci Volfa Maksimiljana povezali z baroni Janežiči, so rodovnik ponaredili. Volf Maksimiljan je kar naenkrat postal sin Ane Rain, vendar tega, morda zaradi ugleda rodbine Lichtenberg njihče ni opazil ali ni hotel opaziti.⁷⁸

Protireformacija je bila v začetku 17. stoletja v

⁶⁶ ARS, AS 744, fasc. XII, Schollmayer, Lichtenbergi, str. 10, (listina 1647 III 15).

⁶⁷ ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenbergi; Smole, *Graščine*, str. 547; Jakič, *Gradovi*, str. 379.

⁶⁸ ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

⁶⁹ ARS, AS 1063, listina 1610 V 17, Strassburg; Smole, *Graščine*, str. 543.

⁷⁰ Stopar, *Grajske stavbe* 14, str. 11–12, Jakič, *Gradovi*, str. 59.

⁷¹ Smole, *Graščine*, str. 124.

⁷² ARS, AS 309, XXXXI/S, Erazem Schwab na Tuštanju.

⁷³ Smole, *Graščine*, str. 431.

⁷⁴ ARS, AS 309, XXXXII/S, Gotfrid Schwab na Tuštanju. št. 44.

⁷⁵ ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

⁷⁶ Valvasor, *Die Ebre*, XII, str. 73.

⁷⁷ ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

⁷⁸ Glej poglavje o adoptivni veji Lichtenberg-Janežič.

polnem teku. V letu 1603 so obupani kranjski plemiči, ki se niso hoteli odpovedati svoji protestantski veri, pisali nadvojvodi Ferdinandu, da lahko poceni dobi njihova posestva, kajti morajo se izseliti. Med podpisniki je bil tudi Volf Ditrik Schwab-Lichtenberg, Jurijev in Anin sin.⁷⁹ Tudi na obrekovanje škofa Tomaža Hrena pri nadvojvodi v letu 1607 so stanovi protestirali in med podpisniki se je tokrat nahajal Jurijev in Julijanin sin Erazem Schwab-Lichtenberg.⁸⁰

Do Hrenove smrti v letu 1630 se je že večina kranjskega protestantskega plemstva izselila, Hrenov naslednik Rainald Scarlichi je sklenil z inkvizicijsko komisijo izkoreniniti vse preostale protestante. Posebej se je spravljal nad ženske, ki so najdlje ohranile protestantsko vero v svoji domovini. V letu 1642 je bila pred komisijo hkrati z materjo Katarino, rojeno Gall in sestro Katarino Schweiger poklicana gospodična Justina Schwab, z namenom, da se spreobrne ali pa izžene.⁸¹ Iz razpoložljivih podatkov ni mogoče razbrati, kateri od Schwabov je bil Justinin oče.

Schwab-Lichtenbergi se prelevijo v barone in grofe Lichtenberge

Že v letu 1637 so plemeniti Schwab-Lichtenbergi prosili cesarja Ferdinanda II. za podelitev baronstva. Prosilca sta bila stražmojster Franc Krištof II. s Strmola in njegov brat Franc s Tuštanja. Na državnem zboru v Regensburgu 5. januarja 1637 naj bi cesar Ferdinand II. njuni prošnji ustno ugodil, vendar do izstavitve plemiške diplome in potrditvene listine ni prišlo, ker je cesar že 15. februarja umrl. Njegov naslednik Ferdinand III. je bil še bolj strog glede uveljavitve protireformacije in ker naj bi mu prišlo na ušesa, da so bili Schwab-Lichtenbergi, posebno ženske predstavnice, pravzaprav do nedavnega še neomajna protestantska rodbina, naj bi uradno potrditev baronstva odklonil. Sčasoma je tudi *'ustna potrditev Ferdinanda II.'* postala dvomljiva in vse do leta 1660 so se člani rodbine v uradnih dokumentih po tedanjem strogem protokolu naslavljali kot *'Schwabi'* oziroma *'Schwab-Lichtenbergi s Tuštanja'*. Valvasor je omenil samo en dokument, kjer je bil naveden Janez Jurij, *'baron Schwab'*, ko je bil ta udeleženec zabave, ki je bila 17. februarja 1652 na Novem trgu v Ljubljani. Hkrati omenjeni mlajši brat Janeza Jurija, Franc Bernard, je bil ob tej priložnosti samo *'Schwab s Tuštanja'*. Torej tudi sodobnikom ni bilo čisto jasno, v kateri stan uvrstiti to premožno rodbino.

Grb baronov Lichtenbergov v diplomi, izdani 11. marca 1660 (ARS, AS 1065, št. 54).

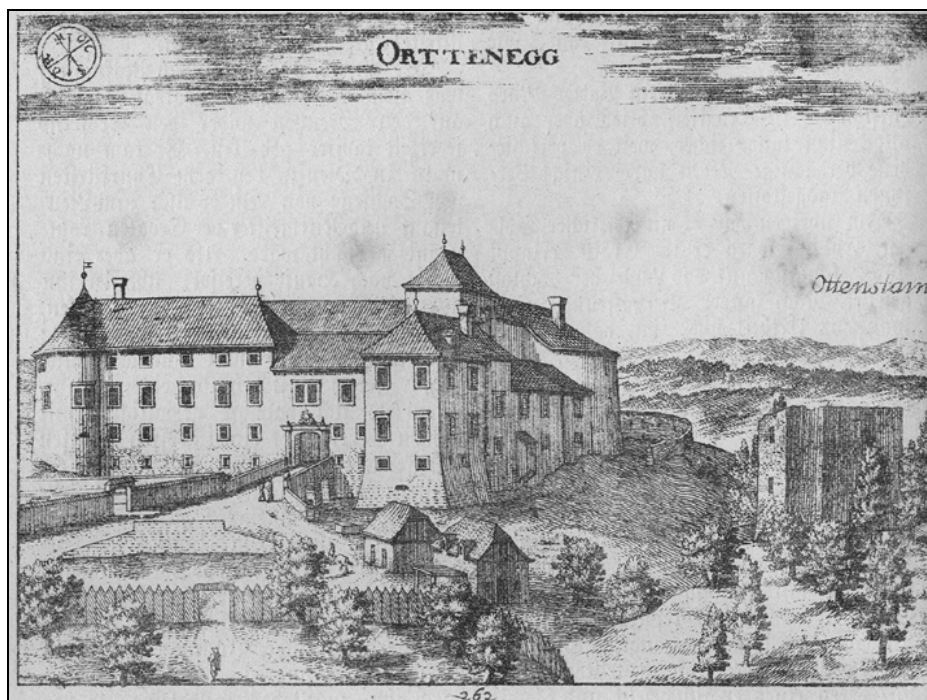
Dvomov je bilo konec v letu 1660 pod vladavino cesarja Leopolda I. Franc Krištof II. je bil umrl že v letu 1641, je pa še živel njegov brat, priletni Franc in ta je z nečakoma Janezom Jurijem in Francem Bernardom, ki sta se že bližala štiridestim letom, spet zaprosil za baronstvo. Medtem so postali člani rodbine dobri katoliki, imeli so že znatno premoženje z nekaj novimi gradovi, torej ovir ni bilo več. Cesar Leopold I. je 11. marca 1660 izdal diplomo, v kateri je za Franca, Janeza Jurija in Franca Bernarda, *'bratranca'*⁸² in brata Schwab pl. Lichtenberge, zaradi zaslug njihovih prednikov, potrdil in obnovil (!) baronski stan za vse njihove moške in ženske potomce, ki se odslej smejo naslavljati baron oziroma baronica Lichtenberg, gospod in gospa na Tuštanju, Ortneku in Otenštajnu. Priimek Schwab se je izpustil. Z besedo *'obnovitev'* je Leopold I. tudi priznal, da je njegov ded Ferdinand II. Franca in Franca Krištofa že 5. januarja 1637 povzdignil v baronski stan, kar je v diplomi tudi zapisano. V septembru 1660 je prišel cesar osebno v Ljubljano sprejet poklon deželnih stanov in med navdušenim

⁷⁹ ARS, AS 744, fasc. XII, Schollmayer, Lichtenbergi, op. 44 (1603 X 22).

⁸⁰ ARS, AS 744, fasc. XII, Schollmayer, Lichtenbergi, op. 45 (1607 VII 11).

⁸¹ Dimitz, *Krain*, III, str. 379; ARS, AS 744, fasc. XII, Schollmayer, Lichtenbergi, op. 46 (1642 V).

⁸² ARS, AS 1064, 1660 11/3. Franc je bil 'mali' stric in ne bratranec Janeza Jurija in Franca Bernarda, ki sta bila sinova njegovega bratranca Volfa Andreja. V letu 1637, ko je prvič prosil za baronstvo, je bil že odrasel moški, medtem ko sta bila onadva še mladoletna (op. LS).

Grad Ortnek v Valvasorjevem času, na desni razvalina Otenštajna
(Valvasor, *Die Ehre*, XI).

kranjskim plemstvom, ki je cesarja pričakalo pred vasjo Šentvid nad Ljubljano, se je nahajal tudi jezdni mojster in skrbnik stanovskih konj, baron Franc Bernard. Na svečani poklonitvi cesarju v ljubljanskem škofijskem dvorcu je bil prisoten tudi baron Janez Jurij. Stric Franc je bil medtem najbrž že umrl ali pa bil že zelo obnemogel, kajti od omembe v plemiški diplomi se v listinah ne pojavlja več.

V prvih sto letih se zdi, kot da Schwabi niso kaj dosti uporabljali priimka Lichtenberg, vendar so sčasoma spoznali, da zveni kar imenitno. Ko so v letu 1660 s plemiško baronsko diplomo lahko opustili priimek Schwab, so to naredili rade volje in vprašanje je, če so se sploh spominjali tega, da so pred 150 leti ta priimek pridobili po moški strani. Ampak to sploh ni bilo več pomembno.

Janez Jurij, starejši sin Volfa Andreja I., je podedoval pol Tuštanja po očetovi smrti v letu 1629, ko je bil star sedem let. Henrik Paradeiser, mož njegove tete Ane Katarine, mu je v tem letu prodal tudi grad in posestvo Smuk nad Semičem. Tako je bil Smuk za nadaljnjih tristo let spet v lasti rodbine Lichtenberg.

Janez Jurij se je 8. aprila 1650 na Tuštanju poročil z Regino Uršulo, hčerko Valerija Moscona z Ortneka, ki je še za življenja prodal gospostvo stiškega samostanu. Umrl je v letu 1646.⁸³ Janez Jurij in Regina Uršula sta 2. avgusta 1650 kupila od

stiškega samostana gospostvo Ortnek s 75 kmetijami in 6 kajžami za 2500 goldinarjev, v letu 1658 sta kupila še urad Rašica.⁸⁴ Na gospostvu Ortnek so na hribu stale razvaline gradu Otenštajn in celotno ime gospostva je bilo 'Ortnek in Otenštajn'.⁸⁵

Dne 23. aprila 1651 sta brata Janez Jurij in Franc Bernard sklenila pogodbo o poravnavi. Janez Jurij je ostal na Ortneku, rojstnem gradu svoje žene, Franc Bernard pa je smel gospodariti na Tuštanju, saj je bil od jeseni 1650 že poročen.⁸⁶ Vendar je bil Janez Jurij tedaj še vedno lastnik polovice Tuštanja.

Brata Janez Jurij in Franc Bernard sta se skupaj znašla med šestintridesetimi podpisniki prošnje kranjskih deželnih stanov cesarju, naj bi naklonil avdienco njihovim odposlancem, ki mu bodo izročili prošnjo, da bi Pazinska grofija ostala združena s Kranjsko.⁸⁷

Janez Jurij se je z družino udomačil na Ortneku in 15. januarja 1662 je bratu Francu Bernardu dokončno prodal svojo polovico Tuštanja ter posestvo z gradom Smuk.⁸⁸ Imel je tudi hišo z vrtom v Ljubljani, ki jo bil njegov stric Franc Krištof II. podedoval po svoji drugi ženi Margareti Attems, ona pa po prvem možu Oktaviju Panizollu. Baron

⁸⁴ ARS, AS 1063, listina 1650 VIII 2; Smole, *Graščine*, str. 335; ARS, AS 764, fasc.11 (Familiaria).

⁸⁵ Nekateri viri omenjajo 'Ortnek in Altenštajn', kar ni pravilno (op. LS).

⁸⁶ ARS, AS 764, fasc.11 (Familiaria).

⁸⁷ Smole, *Vicedomski*, str. 398.

⁸⁸ ARS, AS 309, XXIX, Ferdinand Albrecht, št. 40.

⁸³ ARS, AS 309, XXXI/M, Valerij Moscon, št. 15.

Grbovna plošča z grboma Lichtenbergov in Gallov ter napisom o obnovitvi Tuštanja (foto: Barbara Žabota).

Janez Jurij je umrl že v letu 1667 na Ortneku in nasledil ga je edini preživeli sin Volf Andrej II.⁸⁹

Volf Andrej II. rojen v letu 1551, je bil vojak, stotnik v cesarski vojski. Veliko je bil zdoma, v letu 1675 je bil med 1200 Kranjci, ki so v sklopu cesarske vojske korakali proti Francozom. Z njim je korakal tudi njegov bratranec Volf Herbard.⁹⁰ Končno je Volf Andrej ugotovil, da nima smisla biti gospodar ogromne posesti, če nisi nikoli prisoten, zato je že precej zadolženo gospostvo Ortnek in Otenštajn v letu 1675 s privolitvijo matere Regine Uršule prodal stricu Francu Bernardu. Prodala sta mu celotno posestvo za 25.000 goldinarjev, razen posestev, ki so pripadale Auerspergom.⁹¹ V Gradcu se je poročil z Rozalijo Refsing in že v letu 1684, komaj triintridesetleten ter brez potomcev tam tudi umrl.⁹² Mati Regina Uršula je v letu 1692 še živela, saj se je je vsak Franc Bernard spomnil v oporoki.

Franc Bernard Lichtenberg – prenovitelj Tuštanja

Mlajši sin Volfa Andreja II., Franc Bernard, sodi med najbolj sposobne in pomembne člane rodbine Lichtenberg. Ko je bil star komaj štiri leta, je po očetu podedoval pol Tuštanja, pri sedemintridesetih letih je imel poleg celotnega Tuštanja v lasti še nekaj gradov in posesti. Takoj, ko je odrasel, je pričel spretno širiti svojo posest in ko je bil v letu

1688 povzdignjen v grofovski stan, je bil že eden največjih in najbogatejših veleposestnikov na Kranjskem. V grofovski diplomii, ki jo je izdal cesar Leopold I., se Franc Bernard imenuje '*grof s Tuštanja, Ortneka, Otenštajna, Smuka in Turna*'. Bil je jezdni mojster in skrbnik stanovskih konj ter vojni komisar na Kranjskem.

Franc Bernard je kupil gradič Pungrt (Strnišev dvor ozirna Turn v vinogradu), ki je stal blizu Smuka nad Semičem, ter ga povečal in prezidal.⁹³ To se je zgodilo pred povišanjem v grofovski stan, kajti v grofovski diplomii iz leta 1688 je ta posest omenjena kot '*Turn*'. Verjetno se je to dogajalo okrog leta 1685, kajti v tem letu je Franc Bernard kupil nekaj hub v črnomaljski fari od Jurija Apfaltrerja.⁹⁴ Po letu 1680 je kupil od Kordule, grofice Paradeiser tudi dvorec v Metliki s pripadajočim gospostvom.⁹⁵

Franc Bernard se je 2. oktobra 1650 v Ljubljani poročil z enaindvajsetletno Ano Felicito, hčerko deželnega odbornika Gotfrida Galla z Rožeka. Poročno pismo so sestavili 20. junija; nevesta je imela 700 goldinarjev dote, prejela je 700 goldinarjev zaženila in 700 goldinarjev jutrne ter 100 dukatov v zlatu. Pogodbo so podpisali in pečatili poleg ženina še grof Herbard Auersperg, Janez Jurij Schwab, Gotfrid Gall, Eberhard Leopold Ursini grof Blagaj in Franc Gašper Prenner.⁹⁶

⁸⁹ ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

⁹⁰ ARS, AS 744, fasc. XII, Schollmayer, Lichtenbergi, str. 12, op. 77.

⁹¹ ARS, AS 1063, listina 1675 V 20, Ortnek.

⁹² ARS, AS 744, fasc. XII, Schollmayer, Lichtenbergi, str. 12, op. 78 in 79.

⁹³ Valvasor, *Die Ebre*, XI, str. 564.

⁹⁴ ARS, AS 309, XXXI/L, Jurij Ludvik, listina št. 7 (1685 VIII 12).

⁹⁵ Smole, *Graščine*, str. 292.

⁹⁶ ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg (Lazarini navaja, da se ta pogodba nahaja v arhivu Jablje, vendar je v tem arhivu sedaj ni več).

Francu Bernardu in Ani Feliciti je uspelo, da sta v začetku 16. stoletja postavljeni renesančni dvorec Tuštanj prenovila in ga ob tem precej povečala, tako da je postal dostojen predstavnik njunega ugleda v družbi. Bivališče za gospodo je bilo še bolj dosledno ločeno od gosposkih prostorov kot dotlej. Prenovljena dela so trajala od 1667 do 1671. Nad vhodom sta dala postaviti ploščo z napisom o prenovi, polepšano z grboma obeh družin, Lichtenbergove in Gallove. Valvasorja je prenovljeni dvorec tako zelo navdušil, da mu je v svoji Slavi posvetil laskav opis in kar dva bakroreza, kar je sicer storil le pri najbolj pomembnih grajskih stavbah, npr. pri Turjaku ali Soteski.⁹⁷

Gospoko bivališče Tuštanj je zelo ugajalo tudi sosedom in prijateljem. Posebno je Tuštanj ugajal Joštu Jakobu Gallenbergu, ki je bil lastnik Turna pri Gabrovki blizu Litije. Ker ni imel družine, mu je malce zanemarjeni dvorec Turn za potrebe njegove lovske družine kar ustrezal, ko pa je ugledal Tuštanj, je želel svoje bivališče preurediti v rezidenco, ki bi bila primerna tudi za damsko družbo. V nekem pismu v letu 1670 je celo skiciral tloris Tuštanj. Žal dokončne obnove Turna ni dočkal, ker je že v letu 1677 umrl.⁹⁸

Franc Bernard in Ana Felicita sta v zakonu preživela 43 bolj ali manj srečnih let. V prvih enaindvajsetih letih zakona, ki sta jih preživela večinoma na Tuštanju, se jima je rodilo petnajst otrok, devet fantov in šest deklet. Najstarejši Volf Herbard je bil rojen v letu 1651, najmlajši Jošt Friderik v letu 1672. Tudi zaradi številne družine sta Franc Bernard in Ana Felicita morala znatno povečati svoje glavno bivališče.

Trije najstarejši fantje, rojeni med 1651 in 1654, so si izbrali vojaško službo in se udeležili številnih bitk v vojnah, ki so v drugi polovici tega stoletja divjale po Evropi. Vsi trije so ostali na bojiščih in niso dočakali povišanja svoje družine v grofovski stan, vendar so kot junaki omenjeni v grofovski diplomii iz 24. februarja 1688.⁹⁹ V diplomii iz leta 1660 so bili omenjeni trije člani rodbine, ki so bili povišani v barone, seveda z vsemi zakonskimi potomci, v diplomii iz leta 1688 je bil v grofa povišan le Franc Bernard s svojimi potomci. Naenkrat ni bilo več nobenih bratov, bratrancev in stricev. Franc Bernard je sam peljal svoj rod slavi nasproti v prenovljenem domačem Tuštanju ter s poletnimi rezidencami v Beli krajini.

Najstarejši sin Franca Bernarda, Volf Herbard, ki je dobil drugo ime po očetovi poročni priči in svojem botru, grofu Herbardu Auerspergu, je v letu 1673 služil v bojih proti Ogrom kot praporščak, v

letu 1675 se je z bratrancem Volfom Andrejem boril proti Francozom, nato pa je v španski službi kot stotnik padel v bitki pri Messini.¹⁰⁰ Tudi Maksimiljan Valerij je bil vojak. V letu 1683 je bil pri turškem obleganju Dunaja nevarno ranjen, v naslednjem letu pa je bil pri obleganju Budima smrtno zadet. Tretji sin Janez Vajkard je zbolel in umrl pri nekem obleganju na Ogrskem.

Drugi otroci, razen Ane Terezije, rojene v letu 1663 in umrle najbrž že v zgodnjem otroštvu, so dočakali leto 1692, ko sta Franc Bernard in Ana Felicita napravila oporoko in jih v njej poimensko naštel. V oporoki je Franc Bernard uporabil tako imenovani sistem 'univerzalnih dedičev' – vsi sinovi, razen prvega, ki je podedoval Ortnek in Otenštajn, so skupaj 'v enakih delih' dedovali preostalo nepremično premoženje, torej gospostva Tuštanj, Smuk, Turn, Metliko in hišo v Ljubljani. Od njihovega dogovora naj bi bilo bilo odvisno, kako bodo upravljali premoženje.¹⁰¹

Hči Bernarda in Ane Felicite, Ana Katarina se je poročila z Žigo pl. Scherenburgom in umrla v Ljubljani 22. maja 1715. Zofija Konstanca se je v letu 1693 poročila s Francem Karlom baronom Gusičem. Umrla je v letu 1725. Jurij Gotfrid je bil rojen na Tuštanju 8. aprila 1655. V letu 1683 se je oženil z Marijo Elizabeto baronico Engelshaus in je s svojimi številnimi potomci ustanovitelj *starejše grofovske linije*, ki se je razdelila v tri veje, od katerih je ena ostala na Tuštanju, druga se je osnovala na Snežniku in v Ložu, tretja na Ortneku in Koča vasi. Jošt Jakob je od brata Ferdinanda Albrehta kot univerzalni dedič v letu 1712 podedoval Tuštanj in Smuk. Hčeri Ani Mariji, ki še ni bila poročena, je volil 8.000 in 15.000 goldinarjev, vse preostalo premoženje je zapustil bratu Juriju Žigi kot univerzalnemu dediču. Pokopan je v kapelici sv. Lovrenca pri Smuku. Da je obstajala hči Magdalena Maksimiljana, ki ni bila poročena, izvemo le iz oporoke Franca Bernarda. Ivana Rozina je bila rojena v letu 1662, 4. maja 1709 je bila krstna botra nečaku Marku Ferdinandu; umrla je 28. oktobra 1734 kot redovnica v Velesovem. Karel Bernardin je bil rojen 4. avgusta 1665 in je do poroke živel na Tuštanju. Bil je dvakrat poročen, prvič 1699 z Renato Sidonijo pl. Lachenhaimb, vdovo Schweiger, ki mu je v zakon prinesla bogastvo z mestnim gradom v Črnomlju, ki ga je podedovala po prvem možu. Tudi drugič se je poročil z dedinjo; v letu 1703 mu je Eva Frančiška baronica Stroblhof v zakon prinesla posestvo in grad Bokalce. V letu 1704 je kupil graščino Mala Loka pri Ihanu, ki je ostala v posesti rodbine do leta 1730.¹⁰² Potomcev ni imel. Testament je sestavil v letu 1701, moral pa je biti zelo

⁹⁷ Valvasor, *Die Ehre*, XI, str. 605–607, Lavrič, *Odsev*, str. 122–127.

⁹⁸ Žvanut, Okus Jošta Jakoba, str. 229–231, 240.

⁹⁹ ARS, AS 1064, grofovsko diploma Lichtenberg 1688 II 24.

¹⁰⁰ Valvasor, *Die Ehre*, XV, str. 602.

¹⁰¹ ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

¹⁰² Stopar, *Grajske stavbe* 7, str. 121.

strog in nepravičen gospodar, kajti v letu 1705 so ga ubili kmetje.¹⁰³ Pokopali so ga v Črnomlju, vdova Eva Frančiška je Bokalce že v istem letu podarila drugemu možu, grofu Volfu Herbardu Lambergu. Druga posest Karla Bernardina je prešla na brata Jurija Gotfrida. Marija Kordula, rojena 1666, je bila redovnica Serafika v Velesovem. Jurij Žiga je bil rojen 6. januarja 1669. Kot univerzalni dedič po bratu Joštu Jakobu je v letu 1712 podedoval Tuštanj in Smuk, a ga je v istem letu prepustil nečaku Juriju Ludviku, sinu Jurija Gotfrida. Pokopal je dve ženi, v letu 1720 Marijo Ano Ursini grofico Blagaj, s katero se je bil poročil 16. januarja 1697, in v letu 1742 Marijo Terezijo, grofico Barbo. Iz prvega zakona je imel sedem otrok in je ustanovitelj *mlajše grofovske linije Lichtenbergov*, ki se je razdelila na veji Smuk in Sotesko. Umrli je 22. septembra 1744 v Ljubljani. Ferdinand Albreht je bil rojen 11. maja 1671 in je v letu 1693 nasledil očeta Franca Bernarda na Tuštanju. Najmlajši sin Jošt Friderik, rojen v letu 1672, je 21. junija 1695 postal drugi mož Regine Terezije Witz pl. Witzenstein. Oče Franc Bernard mu je ob poroki prepustil grad v Metliki s pripadajočim gospostvom, kjer je že v letu 1701 umrl brez potomcev. Tudi on je pokopan v cerkvi sv. Lovrenca pri gradu Smuk. Gospostvo Metlika je prešlo na brata Jurija Žigo, ki ga je prepustil Juriju Gotfridu, ker je še omenjeno v njegovem inventarju iz leta 1720.¹⁰⁴ Kaj se je potem zgodilo z Metliko, ni podatkov, znano je le, da je bilo metliško gospostvo v letu 1792 spet v lasti zagrebškega stolnega kapitlja.¹⁰⁵

Potem, ko so bili otroci že večji in se je Franc Bernard 'upokojil', sta zakonca zelo rada prebivala na gradu Smuk. V letu 1687 sta ob gradu sezidala cerkvico sv. Lovrenca, ki je služila za grajsko kapelo. Po dvainštiridesetih letih skupnega življenja sta 29. januarja 1692 v Ljubljani sestavila oporoko, ki je bila omenjena že zgoraj. Juriju Gotfridu sta zapustila Ortnek, drugi sinovi so torej kot univerzalni dediči prejeli preostalo posest in si jo zapuščali po dogovoru, ki so ga sklenili v letu 1696.¹⁰⁶ Hčere so prejele zapuščino v gotovini.

Franc Bernard tudi na stara leta ni miroval. Malo pred smrtjo je kupil od Janeza Jurija barona Apfaltrerja hubo blizu Črnomlja. Že naslednje leto je umrl na Smuku in pokopali so ga v cerkvi sv. Lovrenca. Ana Felicita je umrla v letu 1697 in je bila pokopana v frančiškanski cerkvi v Ljubljani.

Nagrobna talna plošča iz cerkvice sv. Lovrenca pri Smuku nad Semičem, pod katero so domnevno pokopani Franc Bernard in dva sinova. Na grofovskem grbu sta heraldični polji zamenjani – orel je v 1. in 4. heraldičnem polju! (foto: Viljem H. Topčič)

Rodbina se širi, deli, doseže svoj zenit in propade

Grofje Lichtenbergi so vse od prvega grofa Franca Bernarda s spretnimi kupoprodajnimi in posojilnimi posli ter donosnimi ženitvami vedno bolj bogateli in v 18. stoletju so veljali za najbogatejšo plemiško rodbino na Kranjskem. Potomci Franca Bernarda so osnovali dve grofovski liniji in pet rodbinskih vej, kasneje so nastale še tri adoptivne veje.

Starejša linija Jurija Gotfrida

Ustanovitelj starejše grofovske linije je bil najstarejši preživeli sin in naslednik Franca Bernarda, Jurij Gotfrid (1655–1720), ki je očetovo premoženje še bistveno povečal. Dne 14. februarja 1683 se je na Igu poročil z Marijo Elizabeto Engelshaus. Na Tuštanju se je že 27. novembra tega leta rodila prva hči Ana Katarina (1683–1729), ki se poročila s Francem B. Dinzlom s Turna pri Pred-

¹⁰³ Šribar, Valvasorji, str. 128.

¹⁰⁴ ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

¹⁰⁵ Smole, *Graščine*, str. 292.

¹⁰⁶ ARS, AS 730, fasc. 84, Plemiške rodbine, Lichtenberg, pogodba 1696 VI 20.

Graščina Koča vas (Valvasor, Die Ehre, XI, foto: Mirko Kunšič).

dvoru. Nato je oče Franc Bernard Juriju Gotfridu dovolil, da se je z družino preselil na Ortnek, kjer se je do leta 1696 rodilo še osem otrok. Prva hči, rojena na Ortneku, je bila Marija Felicita (1685–1749), ki je postala 1704 redovnica in kasneje opatinja klaris v Škofji Loki. Sledil ji je Volf Danijel-Danilo (1686–1723), ustanovitelj veje na Snežniku. Juriju Žigi (1688–1765), ki je bil rojen v letu, ko je velik požar zelo prizadel Ortnek, je bil krstni boter ded Franc Bernard; postal je jezuit. Maksimiljani Elizabeti (1689–1749) je bila krstna botra babica Ana Felicita; poročila se je prvič v letu 1711 z Jurijem J. S. Purgstalom, ki je že čez štiri leta umrl za kozami, drugič v letu 1718 z Nikolajem J. grofom Auerspergom. Francu Karlu (1691–1718) je bil krstni boter stric Karl Bernardin; bil je ranjen v bitki pri Beogradu, kjer se je bojeval pod poveljstvom generala Starhemberga, nato je umrl za 'neko vročinsko boleznijo'. Jurij Ludvik (1692–1757) je podedoval Tuštanj. Marija Rozina (1694–1762) je postala 9. junija 1710 klarisa v Mekinjah. Jošt Leopold (1695–1710) je umrl v Ljubljani, tudi za posledicami 'neke vročinske bolezni'.

V letu 1696¹⁰⁷ so se bratje Jošt Jakob, Karel Bernardin, Jošt Friderik, Jurij Žiga in Ferdinand Albreht pisno dogovorili, kako si bodo razdelili dediščino po očetu Francu Bernardu. Jurij Gotfrid, lastnik Ortneka je do tega leta postal tudi edini lastnik posestva Koča vas v Loški dolini, ki ga je bil

v letu 1688, hkrati z drugimi kupci, kupil od barona Franca Rigonija.¹⁰⁸

Jurij Gotfrid je posestvo Koča vas priključil h gospostvu Ortnek. V Koča vasi je bil v letu 1697 rojen deseti otrok Franc Anton, ki je postal stotnik in mu je bil po očetovi smrti v juniju 1720 namenjen Snežnik. Vendar je kmalu po svojem prihodu s Sicilije v septembru istega leta umrl na posledicah 'neke vročinske bolezni'. Očitno je bila ta smrtonosna 'vročinska bolezen' v tistih časih najpogostejša zadovoljujoča diagnoza.

V letu 1707 je Jurij Gotfrid od Janeza Daniela Erberga kupil še ogromno, z gozdovi bogato posestvo Snežnik s starodavnim istoimenskim gradom.

Očitno je, da je družina Jurija Gotfrida prebivala na vseh posestvih in otroci so bili rojeni v različnih gradovih. Na Ortneku sta bili rojeni še dve hčeri, Katarina Elizabeta (1698–1777) in Katarina Jožefa (1703–po 1739). Katarina Elizabeta se je 6. junija 1721 poročila z Adamom Danijelom Lazarinijem, njen vnuk je ustanovil linijo Smladnik. V Koča vasi sta bila rojena še Marija Ana (Marjana) (1700–1769), ki se je 21. aprila 1727 na Ortneku poročila s Francem Karlom baronom Apfaltrerjem s Črnelega, in Janez Feliks (1706–1707). Na Snežniku se je rodil najmlajši sin, Mark Ferdinand (1709–1776), ustanovitelj veje Ortnek/Koča vas.

Jurij Gotfrid je po očetu podedoval službo deželnega vojnega komisarja. V listinah je bil naveden

¹⁰⁷ Šribar, Valvasorji, str. 128.

¹⁰⁸ Smole, Graščine, str. 224.

kot *'državni grof svetega rimskega cesarstva pl. Lichtenberg, gospod na Ortneku, Otenštajnu, Turnu, Smuku in Tuštanju, spoštovani vojni komisar dežele Kranjske na območju Gorenjske, Krasa, Pivke in Istre'*.

Marija Elizabeta, žena Jurija Gotfrida, je bila močne in zdrave narave. Pisala je družinsko kroniko, v šestindvajsetih letih zakona je rodila petnajst otrok, prav toliko kot tašča Ana Felicita. Ko je bila stara 85 let, je začutila, da se ji bliža smrt in 6. decembra 1739 je sestavila oporoko. To je bilo skoraj dvajset let po smrti njenega *'dragega grofa'*, kot je rada naslavljala svojega moža. Želela je biti pokopana v farni cerkvi v Ljubljani. Sinu Juriju Ludviku je zapustila 3000 goldinarjev, Volfu Danijelu 1800 goldinarjev in vso srebrnino, kajti imel je šest otrok! Hčeri Katarini Elizabeti Lazarini je zapustila 2800 goldinarjev, *'ker je bila imela tako rada njenega grofa'*, hčeri Marjani Apfaltrer 2000 goldinarjev, Maksimiljani Elizabeti Auersperg 1000 goldinarjev, hčeri *'Sofferl'*, verjetno Katarini Jožefi, ki ni bila poročena, 1000 goldinarjev, hčerama redovnicama letno rento po 6 goldinarjev, sinu Marku Ferdinandu pa še *'nekaj več'*, saj je bil glavni dedič. Umrla je 4. aprila 1740 pri hčeri Marjani na Črnellem in je pokopana v farni cerkvi na Dobu. Jurij Gotfrid je bil umrl že 29. junija 1720, potem ko je 22. januarja napravil oporoko, in je pokopan v grobnici farne cerkve sv. Jurija v Starem trgu.¹⁰⁹

Starejša linija Jurija Gotfrida – veja Tuštanj

Jurij Gotfrid se je kot prvi grofovski naslednik naslova očeta Franca Bernarda res imenoval tudi po Tuštanju, vendar je na njem živel le še prvi dve leti po poroki. Tuštanj je po očetovi smrti v letu 1693 prevzel njegov brat Ferdinand Albreht in upravljal gospostvo vse do svoje smrti v januarju 1712. Ferdinand Albreht je živel na Tuštanju, občasno se je mudil na Smuku in Turnu, slednji je bil po vsem videzu priljubljena *'poletna rezidenca'* Lichtenbergov. V letu 1704 je kupil dvor Semič od varuhov Žige, mladoletnega sina Jurija Žige pl Semeniča, ki je bil umrl v letu 1702. V letu 1710 je kupil še bližnjo pristavo in obe posesti združil v eno gospostvo Semič. Poročil se je s svakinjo Marijo Izabelo Gusič in umrl v Ljubljani 30. januarja 1712, dva dni po sestavitvi oporoke. Pokopali so ga v frančiškanski cerkvi v Ljubljani. Žena Marija Izabela je dobila svojo doto 13.000 goldinarjev in hišo v Nemški ulici pri mestnem špitalu v Ljubljani, univerzalni dedič Jošt Jakob je podedoval Tuštanj in Smuk s Turnom in Semičem, brata Jurij Gotfrid in Jurij Žiga sta dobila vsak po 1000 goldinarjev, sestri Ana Katarina Scherenburg in Zofija Konstanca Gusič po 400

goldinarjev, oba svaka, Scherenburg in Gusič, po 100 oziroma 500 goldinarjev.¹¹⁰

Po dogovoru med brati iz leta 1696 je Tuštanj podedoval brat Jošt Jakob, ki pa je že v novembru istega leta umrl. Nekaj dni pred smrtjo je 14. novembra 1712 sestavil oporoko, v kateri je izrazil željo, da bi počival v cerkvi sv. Lovrenca ob očetu Francu Bernardu, kar se mu je verjetno izpolnilo. Tuštanj je zapustil naslednjemu bratu Juriju Žigi, ki ga je kmalu predal nečaku Juriju Ludviku, ki je ravno v tem letu dopolnil dvajset let. Štiri leta starejši brat Jurija Ludvika, Franc Karel, je tedaj že služil kot vojak na evropskih bojiščih, leto dni starejši brat Jurij Žiga pa se je bil že posvetil duhovniškemu stanu. Tako je bil na vrsti Jurij Ludvik, ki se je v naslednjih letih zelo izkazal s pametnim in odgovornim vodenjem posesti.

Jurij Ludvik je torej posedoval Tuštanj že od leta 1712, po očetu Juriju Gotfridu je v letu 1720 podedoval še Semič in po bratu Volfu Danijelu v letu 1723 Črnomelj.¹¹¹ Poleg upravljanja posesti se je posvetil tudi javnemu življenju, postal je predsednik urada odbornikov, kar je bila dobro plačana služba, tako da si je zagotovil dodatne redne dohodke. Velike dohodke je še kako potreboval, saj je pričakoval, da se bo na Tuštanju kmalu razlegal otroški živžav. Dne 13. decembra 1716 so sestavili poročno pogodbo z leto dni mlajšo Marijo Ano Karloto Rasp, poroka je sledila 5. aprila 1717 v cerkvi sv. Petra v Ljubljani. Ne vemo, ali je Marija Ana hotela tekmovati s taščo Ano Felicito in svakinjama Marijo Elizabeto Engelschaus in Elizabeto Auersperg, vendar se je zakoncem s Tuštanja v samo sedemnajstih letih rodilo petnajst otrok!¹¹²

Otroci so se rodili v različnih krajih, če sodimo po lokacijah njihovega krsta. Morda so se tisti, ki so bili krščeni v Ljubljani, rodili na Tuštanju, pa so jih pripeljali tja po želji botrov samo na krst. Že 2. februarja 1718 je bil v ljubljanski stolnici krščen naslednik Karel Gotfrid. Naslednje leto v aprilu je bil na Snežniku rojen Jurij Žiga Karel, maja 1720 v Ljubljani Janez Nepomuk Karel, maja 1721 spet v Ljubljani Juda Tadej. Prva dva sinova, rojena na Tuštanju in krščena v moravški cerkvi, sta bila Tadej Rupert Karel v septembru 1722 in Jožef Nikolaj Ludvik Karel v avgustu 1723. Ko se je kot sedmi otrok na Tuštanju v oktobru 1724 rodila prva hči Marija Frančiška Mihaela Elizabeta, so bili trije bratje že pokopani, četrti je umrl dva tedna po njenem rojstvu. Tudi naslednji sin Franc Ksaver Orfej Karel, rojen v decembru 1725, je umrl že v januarju

¹¹⁰ ARS, AS 309, XXIX/L, Ferdinand Albreht Lichtenberg, št. 40.

¹¹¹ V letu 1721 sta se brata poravnala glede Koča vasi, Tuštanja in Semiča (ARS, AS 740, fasc. 6. V tem fasciklu se nahaja tudi oporoka Volfa Danijela z 18. 10. 1723).

¹¹² ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

¹⁰⁹ ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg; ARS, AS 740, fasc. 6 (Oporoka).

1727. Od naslednjih sedem otrok, razen za eno hčerko, obstajajo le podatki o rojstvu, kar najverjetneje pomeni, da so kmalu umrli. Med temi so bile deklice Marija Jožefa Alojzija Antonija, rojena v marcu 1727, Marija Ana Karlota v januarju 1730 in Marija Maksimiljana Nepomucena v maju 1731, ter fantje Ignac Henrik Karel, rojen v februarju 1728, Jožef Hijacint Karel v marcu 1729 in Pavel Ludvik Karel v avgustu 1734. Preživela in razmeroma solidno starost 59 let je poleg sestre Marije Frančiške dočkala hči Marija Rozina Terezija, ki se je rodila oktobra 1732 na Snežniku. Marija Frančiška je doživela častljivih 73 let.

Grofica Marija Ana je torej dočkala polnoletnost le štirih od svojih petnajstih otrok, vnukov pa ni dočkala. Umrla je v marcu 1748. Od sinov sta jo preživela naslednik Karel Gotfrid in drugi sin Jurij Žiga. Poročil se je le Karel Gotfrid. Mesec dni po ženini smrti je Jurij Ludvik 17. aprila 1748 napravil oporoko.

Jurij Ludvik je bil očitno dober gospodar. Sam je upravljal in nadzoroval vsa posestva, kar je razvidno iz oporoke, priložene zapuščinskem inventarju, sestavljenem po njegovi smrti v letu 1757. Na podlagi njegovega testamenta komisiji ni bilo težko oceniti nepremičnin in opreme. Grad Tuštanj s posestvom, popisano 5. avgusta 1757, je bil ocenjen na 20.000 goldinarjev, z vso grajsko opremo pa 22.550 goldinarjev in 5 ½. V inventarju je naštetih in na 193,17 goldinarjev ocenjenih tudi vseh 16 vasi, ki so spadale k posestvu, med njimi Vrhpolje, Zgornji Tuštanj, Roje, Za hribom, Ribče, Na vrhu, Trojanski

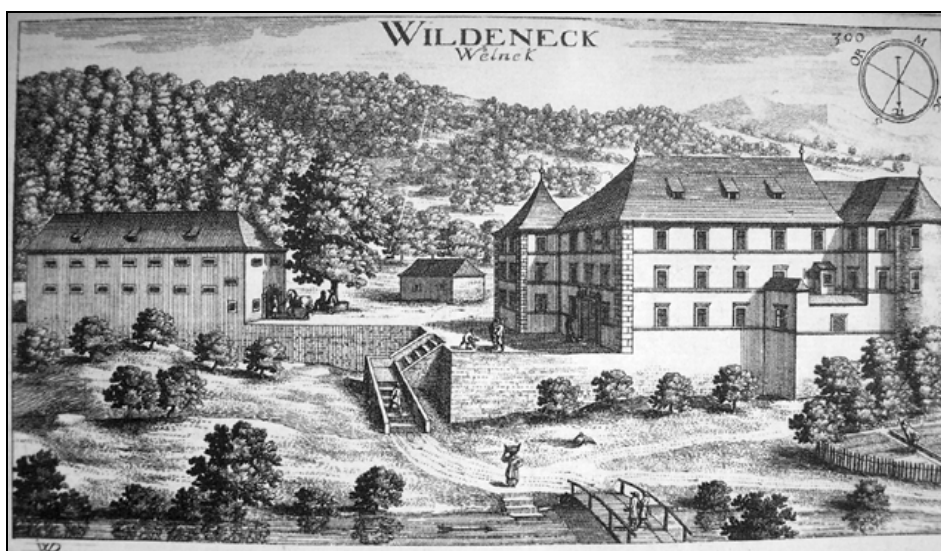
hrib, Limbarska gora, Spodnji Tuštanj, Moravče itd.

V inventarju je bil Črnomelj ocenjen na 16.150, 37 goldinarjev, 16 pripadajočih vasi pa na 144,50 goldinarjev. Posestvo Semič je bilo ocenjeno na 12.000 goldinarjev, štiri pripadajoče vasi pa na 64,16 goldinarjev. Jurij Ludvik je imel tudi hišo na Starem trgu v Ljubljani, ki je bila navedena kot *'hiša grofa Blagaja'* in jo je bil kupil od baronice Schmidhofen.¹¹³

Karel Gotfrid, najstarejši sin Jurija Ludvika, se je za tiste čase poročil razmeroma pozno, bil je star že 36 let. Baronica Felicita Neuhaus je postala 28. januarja 1754 nova gospodarica na Tuštanju.

Feliciti in Karlu Gotfridu so se v prvih petih letih zakona rodili štiri otroci. V marcu 1755 je bila rojena njuna prva hči Marija Jožefa Katarina Notburga, v aprilu 1756 pa sin Franc Ksaver Nepomuk. Drugi sin Marija Feliks Ludvik je bil rojen že po smrti deda Jurija Ludvika v avgustu 1758, hči Marija Antonija Ivana Nepomucena Fererija se je rodila v juniju 1760. Vsi štiri otroci so bili krščeni v ljubljanski stolnici.

V letu 1756 sta tuštansko grofica Felicita in njena mlajša sestra Cecilija, pravkar poročena grofica Blagaj, po očetu Vidu Jožefu baronu Neuhausu podedovali gospostvi Strane pri Vremah na Primorskem z deset in enajst dvanajstinama kmetije, ter Premrov pri Vipavi s šestnajst kmetijami. Oba soproga, Karel Gotfrid in Janez Nepomuk Ursini grof Blagaj, sta gospostvo Strane, seveda v imenu svojih žena, takoj dala v zakup Jakobu Fancoju za

Grad Belnek pri Moravčah (Valvasor, *Die Ehre*, XI).

¹¹³ ARS, AS 309, XXIX/L, Jurij Ludvik, št. 67 (I–IV).

šest let za letno zakupnino 500 goldinarjev. To pa gospema ni bilo všeč in sta že naslednje leto gospodstvu za 32.000 goldinarjev prodali Petru Antonu pl. Abramsbergu, poštnemu mojstru v Vipavi, in Andreju Premruju.¹¹⁴ Zanimivo bi bilo vedeti, kako sta sestri to malo bogastvo naložili, če sta ga sploh kam. Cecilijin soprog je bil lastnik enega najlepših gradov na Kranjskem, Boštanja pri Žalni in dovolj bogat, da ženinega denarja ni potreboval, a tudi Karel Gotfrid na Tuštanju se ni mogel pritoževati, da mu česa primanjkuje.

V letu 1757 je umrl Jurij Ludvik in Karel Gotfrid je podedoval Tuštanj, Črnomelj in Semič. V februarju 1763 je na dražbi za 17.220 goldinarjev kupil gospostvo Belnek, ki je bilo na njegovo ime prepisano v maju 1770.¹¹⁵

Prebivalci gradu Tuštanj so bili bogati in ugledni, vendar tudi prijazni in gostoljubni. Sorodnikom, ki so bili v stiski, niso nikoli odrekli pomoči. Dokaz za to je tudi ohranjeni prepis vpisa v poročno knjigo z dne 20. januarja 1774. Poroka se je opravila v moravški cerkvi, morda pa tudi v lepi grajski kapeli. Zenin je bil Leopold Žiga pl. Wiederkehr, osemindesetletni vdovec iz Male Loke pri Trebnjem, nevesta je bila plemenita gospodična, sedemindvajsetletna baronesa Jožefa Rauber. Priči sta bila presvetla grofa Lichtenberga, Karel (Gotfrid) in leto dni mlajši brat (Jurij) Žiga. Običaj je, da se nevesta poroči s svojega doma, za Jožefo, hčer pokojne grofice Jožefe Frančiške Margarete Lichtenberg in pokojnega barona Karla Bernarda Rauberja pa je bil Tuštanj drugi dom. Oče Karel Bernard je bil dedič Kravjeka, vendar je bil v letu 1754, ko je bila najmlajša hči Jožefa stara sedem let, tako zadolžen, da je prišlo posestvo z gradom pod sekvester in je bilo prodano.¹¹⁶ Odtlej so Karlu Bernardu stalno sledili upniki. Nikjer več ni bil vpisan kot lastnik posesti in po zadnjem pozivu na sodišče v letu 1756 o njem ni več podatkov. Verjetno je v tem času umrl in vdovi so priskočili na pomoč sorodniki s Tuštanja, najprej bratranec Jurij Ludvik, po njegovi smrti v letu 1757 pa 'mali' nečak Karel Gotfrid. Zanimivo je, da se je za pomoč raje obrnila na tuštanjске sorodnike kot pa na lastnega brata, čuđaškega Franca Karla iz Soteske.

Jožefa Frančiška je s svojo doto, kolikor ni bila že porabljena, ter s pomočjo Karla Gotfrida, v letu 1762 od kamniškega meščana Sebastijana Zieglerja kupila skromno hišo v Kamniku.¹¹⁷ Od leta 1754 je tudi sama nakazovala denarno rento najstarejšemu sinu Žigi, ki je bil menih v Kostanjevici. Dne 30. junija 1766 je Jožefa Frančiška napravila oporoko in

določila za varuha najmlajše hčere Jožefe Karla Gotfrida s Tuštanja, starejša otroka Bernard in Marija Ana sta bila že polnoletna. Mati je umrla v letu 1768. Nekaj let zatem je Karel Gotfrid osirotelima nečakinjama poiskal ženina. Jožefa se je na Tuštanju poročila z Widerkehrjem, Marija Ana pa z bratranecem v drugem kolenu, Antonom Žigo Lazari-nijem.¹¹⁸ Skupni pradedek Marije Ane in Antona je bil Franc Bernard, saj je bil Anton Žiga sin njegove vnukinje Katarine Elizabete. Po smrti Antona Žige se je Marija Ana poročila s svakom Avguštinom Widerkehrjem.¹¹⁹ Brat Bernard se je poročil v ljubljanski stolnici z baronico Pittoni, leto dni za sestro. Bil je star že triinštiridest let, vendar se zaradi gmotnih razmer ni mogel poročiti prej, očitno pa mu je služba nadzornika savskih mostov navrgla dovolj sredstev, da je v letu 1779 kupil od bodočega sorodnika Jožefa Janežiča grad v Mengšu.¹²⁰

Karel Gotfrid se je pri petinšestdesetih letih naveličal gospodarjenja in je sinu Francu Ksaverju 11. aprila 1783 izročil Tuštanj ter 11. avgusta 1783 gospostvi Črnomelj in Semič. V tem letu mu je izročil tudi gospostvo Belnek in se preselil v Ljubljano, v hišo na Starem trgu. Morda je upal, da se bo sin končno oženil in poskrbel za nasledstvo, če bo postal samostojen gospodar. Ampak Francu Ksaverju se ni nikamor mudilo. Živel je 'stanu primerno' in užival v samskem življenju. Malo je hotel tudi gospodariti in je v letu 1785 za 12.000 goldinarjev od Jožefa pl. Segalla kupil gospostvo Moravče.¹²¹ Končno je popustil prigovarjanju in se pri devetinšestdesetih letih v juliju 1789 končno oženil. Tuštanj je dobil novo gospodarico, ki po dolgem času ni bila ne baronica niti grofica, ampak preprosto plemenita gospodična Frančiška Freydank.¹²²

Na Tuštanju sta bili rojeni že dve hčeri, Felicita Beatrika v aprilu 1790 in Marija Notburga v septembru 1791, ki je v septembru 1792 že umrla, ko je v Ljubljani v fari sv. Jakoba aprila 1793 umrl ded Karel Gotfrid.¹²³ Podatkov o datumu smrti žene Felicite ni, morda je umrla na Tuštanju že pred njegovo selitvijo v Ljubljano.

Tretja hči Franca Ksaverja in Frančiške, Marija Ksaverija, je bila krščena pri sv. Jakobu v Ljubljani v septembru 1796, prav tako v marcu 1798 četrta hči, Zofija Marija.¹²⁴ O njej ni drugih podatkov.

¹¹⁸ ARS, AS 740, fasc.6.

¹¹⁹ ARS, AS 1075, Rauberji s Kravjeka.

¹²⁰ Smole, *Graščine*, str. 291, glej: Adoptivna linija Lichtenberg-Janežič.

¹²¹ Smole, *Graščine*, str. 303.

¹²² ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

¹²³ Schviz, *Krain*, str. 348, 227.

¹²⁴ Prav tam, str. 348.

¹¹⁴ Smole, *Graščine*, str. 463, 389.

¹¹⁵ Prav tam, str. 79.

¹¹⁶ Prav tam, str. 240.

¹¹⁷ ARS, AS 730, fasc. 85, Plemiške rodbine, Rauber.

Medtem se je dogajalo marsikaj. Franc Ksaver ni bil dorasel razmeram v tem obdobju, prva okupacija Francozov je bila sicer že mimo, a posledice razkošnega življenja rodbine v 18. stoletju so bile tu. Treba je bilo začeti prodajati posestva, da se je ohranil uveljavljeni življenjski stil in začarani krog se je zaprl. Veleposestev, ki so bila osnova plemiškega preživetja in vir dohodkov, ni bilo več, in kdor se s kupnino ni lotil 'meščanskih' poslov, je nezadržno propadel. Ko se je v januarju 1800 rodila peta hči, Primitiva Marija Alojzija Karolina, in je bila krščena v ljubljanski stolnici, njen oče ni bil več lastnik Belneka, Črnomlja in Semiča. Vsa tri gospostva je prodal v letu 1799, Belnek 19. februarja za 42.000 goldinarjev Ignacu Baragi, Črnomelj 3. marca za 38.000 goldinarjev Francu Ksaverju Piberniku in Semič 3. maja za 44.000 Antonu Steyrerju.¹²⁵

Šesta in zadnja hči Marija Klementina Viljemina Franciška se je rodila v letu 1801 v Ljubljani. V tem času je družina živela v hiši v Ljubljani, kajti tudi gospostvo Tuštanj je bilo zanjo izgubljeno. Franc Ksaver ga je bil 7. marca 1800 prodal Ignacu Scariji, dotlej zakupniku gospostva v Vipavi.¹²⁶ Scarija je od Franca Ksaverja kupil tudi gospostvo Moravče.¹²⁷

Družina se je preselila v Gradec, kjer je Franc Ksaver, zadnji moški član grofovske veje s Tuštanja, umrl v letu 1810. Žena Franciška ga je preživela za 21 let in je umrla 21. maja 1831. Tri preživele hčerke so se poročile v Gradcu in priimka Lichtenbergov s Tuštanja dejansko ni bilo več.¹²⁸

Starejša linija Jurija Gotfrida – veja Snežnik

Veja Lichtenbergov na Snežniku je trajala le dobri stoletje dlje kot tuštanjska. Ustanovitelj veje Snežnik je bil najstarejši sin Jurija Gotfrida, Volf Danijel-Danilo, ki je bil rojen na Ortneku 23. decembra 1686 in se je 26. junija 1714 na Belneku poročil z baronico Ano Katarino Valvasor. Očeta je preživel le za tri leta, 18. oktobra 1723 je napravil oporoko in umrl teden dni kasneje. Pokopan je v družinski grobnici v cerkvi sv. Jurija v Starem trgu. Zapustil je sedem mladoletnih otrok, od katerih je še eden umrl mesec dni za njim, dva sta bila umrla še za njegovega življenja. Od hčera se je poročila le ena, in sicer Marija Jožefa Konstanca z grofom Jožefom Andrejem Orzonom, posest in nadaljevanje rodu pa je prevzel edini preostali dedič Jožef Ignac Ksaver Gotfrid.

Jožef Ignac Ksaver Gotfrid (1715–1782) se je 9. julija 1747 se je v Ljubljani poročil s sestrično v drugem kolenu, grofico Barbaro Lichtenberg iz soteske veje. Barbara (1730–1807) je bila po značaju podobna moževi babici Mariji Elizabeti, po številu

otrok pa jo je prekosila. Rodila je sedemnajst otrok. Od sedmih hčera so tri umrle v otroških letih, štiri so se poročile, od desetih sinov so kar štirje umrli v mladosti, pet jih je izbralo vojaški poklic, kjer so dosegli visok položaj, ampak za nadaljevanje rodu je spet ostal le en sin, Alojz Karel Jožef Ignac.

Tudi na snežniških posestvih se je pokazalo, da so se lastniki, ki so pripadali visokemu plemstvu, obnašali 'stanu primerno' in so prepuščali gospodarjenje raznim oskrbnikom, ki so bogateli na njihov račun in izžemali podložnike.

Alojz Karel Jožef Ignac (1748–1801), ki je bil kresijski adjunkt na Dolenjskem, je prevzel dediščino v letu 1782 in se v tem letu tudi poročil z devetnajstletno grofico Cecilijo Gallenberg. Imela sta dvanajst otrok, ki so bili ob njuni prezgodnji smrti v letu 1801 še vsi mladoletni. Polnoletnost je dočakalo sedem sinov, Volf, Žiga, Nikolaj, Rihard, Maksimiljan, Filip in Karel ter hčerka Alojzija. Vsi so bili solastniki propadajočega posestva.

Polega 'stanu primernega' življenja in goljufanja s strani oskrbnikov, ki se je na Kranjskem pričelo že v 17. stoletju, so konec 18. stoletja prišli še Francozi in naložili veleposestnikom visoke davke. Po odhodu Francozov ni bilo nič bolje, gospodarji Snežnika so morali državi obvezno odstopati gozdove, da je iz njih izvažala les za železarne v Čabru, država pa je več let zamujala s plačilom. Lichtenbergi se v vsem tem času niso zavedali, kakšno bogastvo imajo v gozdovih in niso imeli zaposlenega niti enega gozdarskega strokovnjaka. Vedno bolj so se zadolževali in v letu 1816 je bila opravljena prva sodna cenitev posestva. Posestvo je prišlo pod prisilno upravo. V letu 1820 so prodali posestvo Novo Babno polje lastniku čabarskega gospostva Matiji Jožefu Paraviću, v letu 1832 so morali razpisati loterijsko posojilo, vendar noben prihodek ni zadoščal za poravnano dolgov. V letu 1847 so obupali. Preživeli štirje bratje Volf, Žiga, Nikolaj, Filip in Maksimiljanova vdova Karolina, so posestvo za 400.000 goldinarjev prodali avstrijskemu merkantilnemu svetniku Žigi Karisu in ženi Mariji.

V dobrih šestdesetih letih po prodaji Snežnika je izumrla tudi ta veja Lichtenbergov. Moške potomce sta imela edino Maksimiljan, ki je bil rojen v letu 1795 na Snežniku in se je v letu 1832 poročil z baronico Karolino Lazarini iz Jablanice, ter Benjamin Žiga, rojen 1788 in se je v letu 1835 oženil z Magdaleno Dolenc.

Maksimiljan je imel malce posebno usodo. Baje je njegova mati Cecilija na smrtni postelji v letu 1801 prosila barona Jožefa Mordaxa iz gradu Impoljca, da bi šestletnega dečka posvojil. Baron Jožef ji je to obljubil in izpolnil obljubo. Tako je nastala adoptivna veja Lichtenberg-Mordax. Baron Jožef je umrl leto dni pred Maksimiljanovo poroko. Maksimiljan in Karolina sta imela šest otrok, od katerih sta odrasla le dva, drugi štirje so pokopani ob očetu.

¹²⁵ Smole, *Graščine*, str. 79, 126, 436.

¹²⁶ Lavrič, *Odsev*, str. 128; Smole, *Graščine*, str. 518.

¹²⁷ Stopar, *Grajske stavbe* 7, str. 118–119.

¹²⁸ ZAL, LJU 340, šk. XXII, geslo Lichtenberg.

Maksimiljan je umrl 14. decembra 1841 na Reki, žena Karolina pa 11. julija 1868 v Opatiji. Oba sta pokopana pri cerkvi sv. Jurija v Starem trgu. Maksimiljanov sin Artur Lichtenberg-Mordax je bil zadnji član snežniške veje Lichtenbergov. Umrl je 9. novembra 1916 na Dunaju brez moških potomcev.¹²⁹ Spomladi istega leta je, prav tako na Dunaju in brez potomcev, umrl Žiga, sin Benjamin Žige.

Starejša linija Jurija Gotfrida – veja Ortnek-Otenštajn/Koča vas

Najmlajši sin Jurija Gotfrida, Mark Ferdinand (1709–1776), je v letu 1720 po očetu podedoval Ortnek z Otenštajnom in posestvo z dvorcem Koča vas. Dne 29. junija 1730 se je na Turjaku poročil z grofico Elizabeto Auersperg (1710–1760). Imela sta trinajst otrok, šest sinov in sedem hčera, vendar so trije sinovi in tri hčere umrli v otroških letih, dve hčeri in trije sinovi so se posvetili cerkvi, le ena hči se je poročila in edini preostali sin je nadaljeval rod.

Mark Ferdinand, ki se je naslavljal kot *'državni grof pl. Lichtenberg, gospod na Tuštanju, Ortneku, Otenštajnu, Smuku in Turnu, lastnik gospodstva Ortnek'*,¹³⁰ je bil le posestnik, ki se je intenzivno ukvarjal z živinorejo, ribogojništvom in nizkim lovom ter si ni zagotavljal dodatnih dohodkov v javni službi. Verjetno so bili otroci primorani vstopiti v duhovniški stan, ker jim je ta zagotovil varno in udobno življenje. Mark Ferdinand je umrl 24. junija 1776 na Ortneku in nasledil ga je sin Ludvik Dizma.

Ludvik Dizma (1743–1808) je v letu 1669 od očeta dobil v zakup posetvo Koča vas in ga v letu 1775 kupil za 18.000 goldinarjev, kajti usihajočemu očetu je bila pot z Ortneka do tja prenaporna. Naslednje leto je Mark Ferdinand umrl in Ludvik Dizma je dobil celotno dediščino. Tudi on se je, prav tako kot oče, posvetil gospodarjenju na svojih posestvih.

Prva žena, grofica Marija Ana Auersperg, je po dveh letih zakona v letu 1777 za posledicami poroda umrla in v letu 1779 se je Ludvik Dizma v Ljubljani oženil z grofico Marijo Jeanette Petazzi ter si zagotovil potomstvo. V letu 1808 ga je v Ljubljani zadela kap in pokopali so ga v družinski grobnici grajske cerkvice sv. Jurija na Ortneku.

Od sedmih otrok Ludvika Dizme iz drugega zakona so štirje umrli v otroških letih, dve hčerki sta se poročili in spet je ostal za zagotovitev nadaljnjega rodu samo najmlajši sin Benjamin.

Vojna proti Francozom na prelomu 18. in 19. stoletja, ki je zaradi visokih davkov v denarju in blagu za vojsko občutno prizadela vse zemljiške

posestnike, je zaznamovala zadnja leta življenja Ludvika Dizme. Francozi, ki so v letu 1805 zasedli naše dežele, so vse neporočene fante prisilno novačili v vojsko in po ustnem izročilu se je edini dedič Ludvika Dizme, Benjamin Adelmo (1788–1839), prav zaradi izognitve vojski že pri osemnajstih letih oženil. V Zagrebu se je 8. januarja 1807 poročil s sestrično v drugem kolenu, grofico Antonijo Oršič, ki je v zakon prinesla posestvo in grad Ludbreg pri Krapini.¹³¹

Benjamin Adelmo ni bil dorasel razmeram, ki so zaznamovale francosko okupacijo, saj so Francozi brez usmiljenja in celo z zapiranjem talcev izterjevali ogromne davke. Tudi po odhodu Francozov se ni znašel in se je izgubil v številnih izgubljenih procesih, nazadnje je moral zaradi dolgov v letu 1820 prodati gosposčino Ortnek, ki jo je za 56.000 goldinarjev kupil dunajski trgovec Janez Kosler.¹³² Podobna usoda je grozila tudi Koča vasi, vendar je posest za sina rešila njegova žena Antonija, ki jo je dala v letu 1823 sodno oceniti in jo nato kupila na dražbi. V istem letu se je sodno ločila od moža in se vrnila na svoje posestvo Ludbreg, kjer je v letu 1839 umrla, posest pa zapustila hčerki Mariji Ludoviki, poročeni pl. Kiepack. Benjamin je v letu 1824 dal posestvo Koča vas v zastavo Francu Verbiču in se preselil v Novo mesto, kjer je dobil skromno službo pri sodišču. Tudi on je umrl v letu 1839.

Sin Janez Nepomuk Benedikt (1808–1863) se v letu 1841 v Trstu oženil z Viljemino Strobel pl. Ankerwald (1822–1888). Posestvo Koča vas je pustil v zakupu in vstopil v vojaško službo. Z ženo in tremi otroki je živel na Češkem, kjer je v letu 1863 nenadoma umrl. Vrnitev na posestvo Koča vas, ki se je bilo do tega časa omejilo le na dvorec in nekaj zemlje okrog, je bilo za vdovo in otroke edina rešitev. Z neverjetno energijo je vdova Viljemina obnovila dvorec in gospodarska poslopja. Po smrti svaka Nestorja Kiepacka je družina dobila nazaj tudi posestvo Ludbreg.

Viljeminin sin Karel Emanuel Franc (1843–1910) je bil zadnji moški potomec te veje grofovske rodbine Lichtenberg. Po materini smrti sta s sestro Viljemino podedovala vsak pol imetja. Karel Emanuel je svoj delež Ludbrega prodal tamkajšnjemu sosedu grofu Kulmerju, svojo polovico Koča vasi pa sestri ter ostal na Dunaju, kjer se je bil v letu 1879 oženil z Marie Bornschlögl. Umrl je brez potomcev 22. maja 1910. Pokopan je v grobnici Lichtenbergov v dunajskem okraju Mauer, prav tako žena Marie, ki je umrla 1914.¹³³

¹³¹ ARS, AS 744, Schollmayer, Lichtenbergi, str. 25.

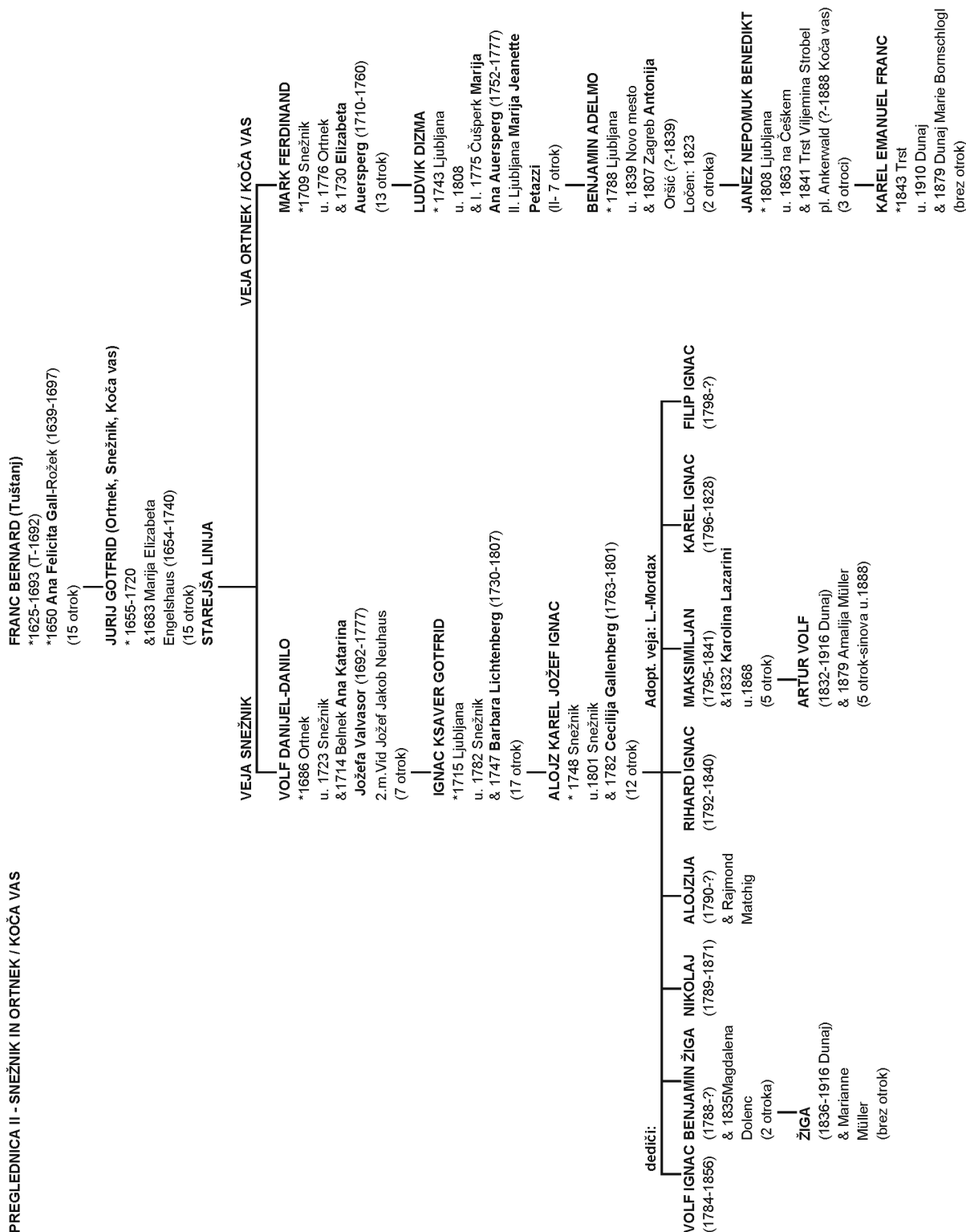
¹³² Smole, *Graščine*, str. 335.

¹³³ ARS, AS 744, fasc. XII, Schollmayer, Lichtenbergi, str. 31–32.

¹²⁹ Preinfalk, Lichtenbergi, str. 71.

¹³⁰ ARS, AS 764, fasc. 15 (Familiaria).

PREGLEDNICA II - SNEŽNIK IN ORTNEK / KOČA VAS

Mlajša linija Jurija Žige

Predzadnji sin Franca Bernarda, Jurij Žiga (1669–1744), je bil ustanovitelj mlajše grofovske linije, katere glavna veja je bila Smuk, od katere se je po njegovih potomcih ločila, sicer kratkotrajna, veja Soteska.

Jurij Žiga se je 16. januarja 1697 oženil z grofico Ano Ursini Blagaj (1680–1720). Zakonca sta imela sedem otrok, dva sinova in pet hčera. Sin Karel Franc Ksaver je bil naslednik, hči Jožefa Franciška Margareta (1707–1768) se je v letu 1728 poročila z zapravljivim baronom Karlom Bernardom Ravbarjem s Kravjeka in se po njegovi smrti zatekla po pomoč k sorodnikom na Tuštanju. Drugi otroci so umrli v otroških letih. Drugič se je Jurij Žiga poročil z grofico Marijo Terezijo Barbo-Waxenstein (1675–1742). V tem zakonu ni bilo potomcev.

Jurij Žiga je bil po smrti očeta Franca Bernarda v letu 1693 podedoval gospodstvo Smuk s pripadajočim posestvom Turn. V letu 1733 je od grofa Sigfrida Baltazarja Gallenberga kupil gospodstvo Rožek pri Dolenjskih Toplicah, v letu 1738 je od Barbare Schmidhoffen kupil hišo na Starem trgu v Ljubljani,¹³⁴ v letu 1742 je kupil gospodstvo Praproče pri Grosupljem. Bil je že prileten in obe gospodstvi je kupil v imenu sina Karla Franca, ki je že imel družino in ju je takoj prejel v last in upravljanje.¹³⁵

Ohranjeno je dolžno pismo s 1. maja 1729, za 100.000 goldinarjev, ki jih je Jurij Žiga posodil deželni Kranjski.¹³⁶ Jurij Žiga sestavljal oporoko od 1740 do 1744 in v njej uredil fidejkomis s posestvi Smuk, Turn, Soteska, Rožek in Praproče.¹³⁷ Umrli je v letu 1744.

Mlajša linija Jurija Žige – veja Smuk

Smuk je edina veja grofov Lichtenbergov, katere moški potomci danes še obstajajo, čeprav so se razselili po vsem svetu.

Edini preživeli sin Jurija Žige, Karel Franc Ksaver oziroma pogosteje naveden kot Franc Karel (1702–1775), je v letu 1743 od bodočega zeta Volfa Nikolaja Auersperga kupil Sotesko, enega najlepših in največjih dvorcev na Kranjskem. Po očetovi smrti v letu 1744 je postal dedič Smuka, Turna, Rožeka pri Dolenjskih Toplicah in Praproč. V letu 1770 je od Avgušтина Raspa za 14.000 goldinarjev in 50 dukatov ključarine kupil posestvo Podsmreka pri Višnji gori.¹³⁸

V letu 1726 se je Franc Karel oženil z grofico Jožefo Felicito Thurn-Valsassina.¹³⁹ V 18 letih zakona sta imela petnajst otrok, devet fantov in šest deklet. Tri dekleta so se poročila, druga niso prerasla otroških let. Od fantov so odrasli Volf Žiga (1727–1797), ki je bil ustanovitelj veje Soteska, Adam Sigfrid Kajetan (1732–1799), ki je nadaljeval smuško vejo in Kajetan (1739–1801), ki je bil v vojaški službi in je postal en najbolj pogumnih in uspešnih cesarskih generalov v bojih proti Turkom.¹⁴⁰

Franc Karel je gospodstvo Rožek pri Dolenjskih Toplicah v letu 1755 izročil sinu Volfu Žigi.¹⁴¹ Dne 4. septembra 1774 je napravil oporoko in določil sina Sigfrida za dediča gospodstev Podsmreka in Praproče z vključenim kameralnim uradom Podgorica v vrednosti 33.861 goldinarjev.¹⁴² Malo pred smrtjo v letu 1775 je gospodstvo Smuk in Turn izročil najstarejšemu sinu Volfu Žigi iz Soteske. Po smrti Volfa Žige so se dediči v juliju 1797 sporazumeli o delitvi premoženja. Sigfrid, mlajši brat Volfa Žige, je bil glavni dedič in je prejel Smuk in Turn, ki je bil ocenjen na 45.974 goldinarjev, ter obveznice v vrednosti 10.033 goldinarjev.¹⁴³

Adam Sigfrid Kajetan, na kratko znan kot Sigfrid, je bil trikrat poročen. V prvem zakonu z baronico Marijo Terezijo Dietrich (1740–1765) je imel pet otrok, v drugem zakonu z baronico Alojzijo Schweiger-Lerchenfeld (1746–1779) se je rodilo 11 otrok in v tretjem zakonu z Ernestino Schneiderer (1762–1845) se jih je rodilo še pet. Skupaj je bilo v tej družini rojenih 21 otrok, od tega 12 fantov in 9 deklet, kar je bil svojevrsten rekord tudi za tiste čase. Polnoletnost jih je dočakalo le pet, sin Janez Nepomuk iz prvega zakona, hči Jožefa iz drugega zakona ter sin Edvard in hčeri Ernestina in Klementina iz tretjega zakona.

Sigfrid je v maju 1793 prodal Smuk sinu Janezu Nepomuku za 46.000 goldinarjev. Umrli je v letu 1799.

Janez Nepomuk (1764–1832) se je v letu 1794 oženil z Agnezo pl. Zdéncsay, s katero sta imela sedem otrok, Franca Karla, Emanuela, Albertino, Hiacinto, Franca Sigfrida, Ivano in Amalijo. Umrli v letu 1832 in v letu 1846 so njegovi dediči gospodstvo Smuk in Turn za 70.225 goldinarjev prodali upokojenemu deželnemu svetniku Martinu Kuraltu.¹⁴⁴

¹³⁴ ARS, AS 1063, listina 1738 II 25, Ljubljana.

¹³⁵ Smole, *Graščine*, str. 382, 426.

¹³⁶ ARS, AS 2, zadolžnica 1729 V 1.

¹³⁷ ARS, AS 740, fasc.6 (Familiaria), fidejkomisni spisi Jurija Žige.

¹³⁸ Smole, *Graščine*, str. 364.

¹³⁹ ARS, AS 740, fasc.6 (izvleček ženitnega pisma).

¹⁴⁰ Wurzbach, *Biographisches Lexikon XV*, str. 105–106.

¹⁴¹ Smole, *Graščine*, str. 426.

¹⁴² Prav tam, str. 382.

¹⁴³ Prav tam, str. 448.

¹⁴⁴ Prav tam.

Graščina Praproče pri Grosupljem (Valvasor, Die Ehre, XI, foto: Mirko Kunič).

Dediči Praproč in Podsmreke po Sigfridovi smrti so bili njegova vdova Ernestina, hčeri Ernestina in Klementina ter sin Edvard, ki so si v letu 1817 razdelili dediščino. Do leta 1832 je Edvard izplačal mater in sestre ter postal edini lastnik obeh gospostev. Po njegovi smrti je v letu 1841 gospostvi podedovala nečakinja Albertina, hči Janeza Nepomuka, in ju v letu 1847 prodala bratu Francu Sigfridu in njegovi ženi Nini, rojeni grofici Auersperg.

Po moževi smrti v letu 1876 je Nina postala lastnica tudi druge polovice gospostev Podsmreka in Praproče. Podsmreko je v letu 1883 prodala ljubljanskemu trgovcu Fortuni, gospostvo Praproče pa je bilo prodano na dražbi v februarju 1886, mesec dni po njeni smrti.¹⁴⁵

Tako so do leta 1886 Lichtenbergi ostali brez svojih najlepših gradov in posestev. Potomci Viktorja (1837–1915) in Emanuela (1851–1903), sinov Franca Sigfrida in Nine, živijo še danes, vendar so se počasi porazgubili po Sloveniji in se izselili v tujino. Živeli so v Ljubljani, Novem mestu in še kje. Danes živijo potomci te veje tudi v Avstriji, Italiji in na kontinentih izven Evrope.

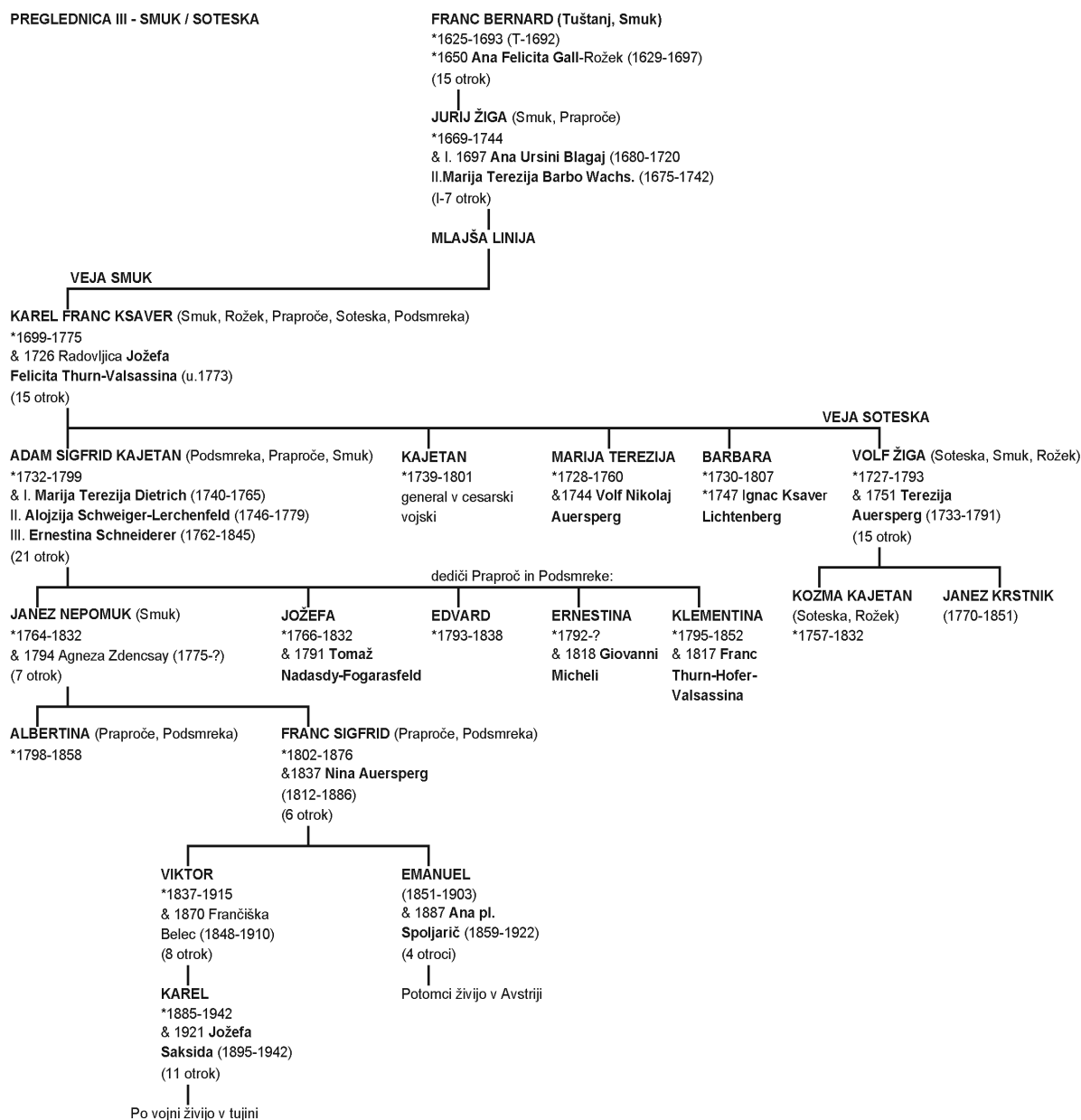
Zadnje, na slovenskem ozemlju živeče Lichtenberge iz veje Smuk, je v letu 1942 doletela neverjetno kruta usoda. Družina Viktorjevega sina Karla in Jožefe, rojene Saksida, je z osmimi otroki živela v Krajini (ob Ljubljani) pri Bevkah na Ljubljanskem

Spominska plošča Lichtenbergov v Bevkah pri Vrhniki (foto: Barbara Žabota).

¹⁴⁵ Prav tam, str. 364, 382.

PREGLEDNICA III - SMUK / SOTESKA

barju. Bili so oskrbniki posesti sina pisatelja Ivana Tavčarja, kamor so se preselili iz Jezera pri Podpeči, kjer so bili živeli na posestvu grofa Auersperga, Karlovega bratranca. V noči od 4. na 5. december 1941 so partizani v akciji miniranja preserskega mostu prisilili Karlova sinova Marjana in Herberta, da sta jih s svojim čolnom peljala po Ljubljani. Italijani so ju po novem letu aretirali, kasneje sta bila odpeljana v Nemčijo v zapor. Italijani so zaradi miniranega preserskega mostu v marcu 1942 v Gramozni jami v Ljubljani ustrelili 16 talcev, partizani pa so se znesli nad družino Lichtenberg. Ustrelili so očeta, mater in starejši dve hčerki, Ido in Petronelo. Preživele štiri sestre, Vanda, Jožica, Nada in Vera,

so našle zavetje pri družini maminega brata Franca in materini sestri Viktoriji v Gorici. Po vojni sta se iz zapore vrnila brata Marjan in Herbert ter ostala v Italiji. Nada in Vera sta se poročili in z družinama odpotovali v Avstralijo. Lichtenbergi niso imeli italijanskega državljanstva in v letu 1955, ko je bilo ukinjeno Svobodno tržaško ozemlje ter Gorica priključena k Italiji, se je tudi Marjan odselil v Avstralijo. Jožica se je z možem izselila v Peru, Herbert je odšel v Argentino. Vanda se je poročila z italijanskim državljanom, dobila državljanstvo ter ostala v Italiji.¹⁴⁶

¹⁴⁶ Žajdela, Pobjo družine, str. 160–162.

Mlajša linija Jurija Žige – veja Soteska

Karel Franc je v letu 1755 Sotesko in Rožek pri Dolenjskih Toplicah izročil sinu Volfu Žigi (1727–1793), kranjskemu deželnemu odborniku, ki je bil od leta 1751 poročen z grofico Terezijo Auersperg (1733–1791) in je imel številno družino. Imela sta 15 otrok, 10 fantov in 5 deklet. Polnoletnost sta dočakali dve dekleti in štirje fantje. Hči Tekla (1755–1842) se je edina poročila, postala je grofica Gallenberg, s sinom Janezom Krstnikom (1770–1851) je veja Soteska ugasnila. V tem letu pa Lichtenbergi že zdavnaj niso imeli tega lepega posestva. Najstarejši preživeli sin Kozma Kajetan (1757–1832), ki je od očeta v letu 1791 prevzel Sotesko, jo je namreč že v letu 1793 prodal, hkrati z gospostvom Rožek, knezu Viljemu I. Auerspergu za 56.000 goldinarjev in 500 dukatov ključarine.¹⁴⁷

Adoptivna linija Lichtenberg-Janežič

Vrniti se moramo k Volfu Maksimiljanu, najmlajšemu sinu Jurija Schwab-Lichtenberga in njegove druge žene Julijane, ki je bil ob očetovi smrti na Tuštanju v letu 1585 še dojenček. Postal je ustanovitelj linije Schwabov 'z Griča', ki so v 18. stoletju po nekoliko čudni poti prišli do baronskega naslova.

Schwabi z Griča so imeli posesti na Dolenjskem in vprašanje je, ali so sploh imeli stike s svojimi sorodniki, ki so pripadali visokemu plemstvu.

Posestvo Grič pri Primskovem blizu Šmartnega pri Litiji je v začetku 17. stoletja Suzana Gall, hči Ludvika Galla pl. Gallensteina, prinesla Volfu Maksimiljanu v zakon. Na tem posestvu je mož postavil gradiček Grič. Po Suzanini smrti se je Volf Maksimiljan v letu 1641 oženil z Marijo Magdaleno Fabijanič.

Volf Maksimiljan je posestvo zapustil sinu Janezu Frideriku iz prvega zakona, ki v dveh zakonih, prvič z Marijo Sidonijo Magajna, drugič z Zofijo Danesa, ni imel potomcev in je umrl v letu 1687. Za njim je gradič s posestvom podedoval brat Janez Danijel. Moški rod se je nadaljeval z drugim sinom Janeza Danijela, Joštom Viljemom, ki je po bratu podedoval Grič in Selo pri Šmartnem. V zakonu z vdovo Marijo Margareto Zupančič se mu je v letu 1713 rodil sin Leopold Livij. Ta se je 6. januarja 1737 poročil z Marijo Margareto Janežič. Margareta je bila hči Ferdinanda Segalla in Suzane Semenič. V prvem zakonu je bila poročena z Janezom Antonom Janežičem, ki je bil v letu 1716 povišan v barona s predikatom pl. Adlersheim, vendar je že v letu 1730 umrl, star 65 let. Imela sta sina Jožefa Antona.

Marija Margareta je imela z Leopoldom Livijem še pet otrok, dve hčeri in tri sinove, od katerih je bil dedič sin Franc Ksaver, rojen v letu 1743.

Leopold Livij je podedoval Grič pri Primskovem in Selo pri Šmartnem, v letu 1769 pa je kot izvrševalec oporoke Cecilije Apfaltrer prišel do gospostva Črni potok. Prepustila mu ga je namreč Henrieta Apfaltrer za poravnavo svojih obveznosti, ker ni imela potrebne gotovine.¹⁴⁸

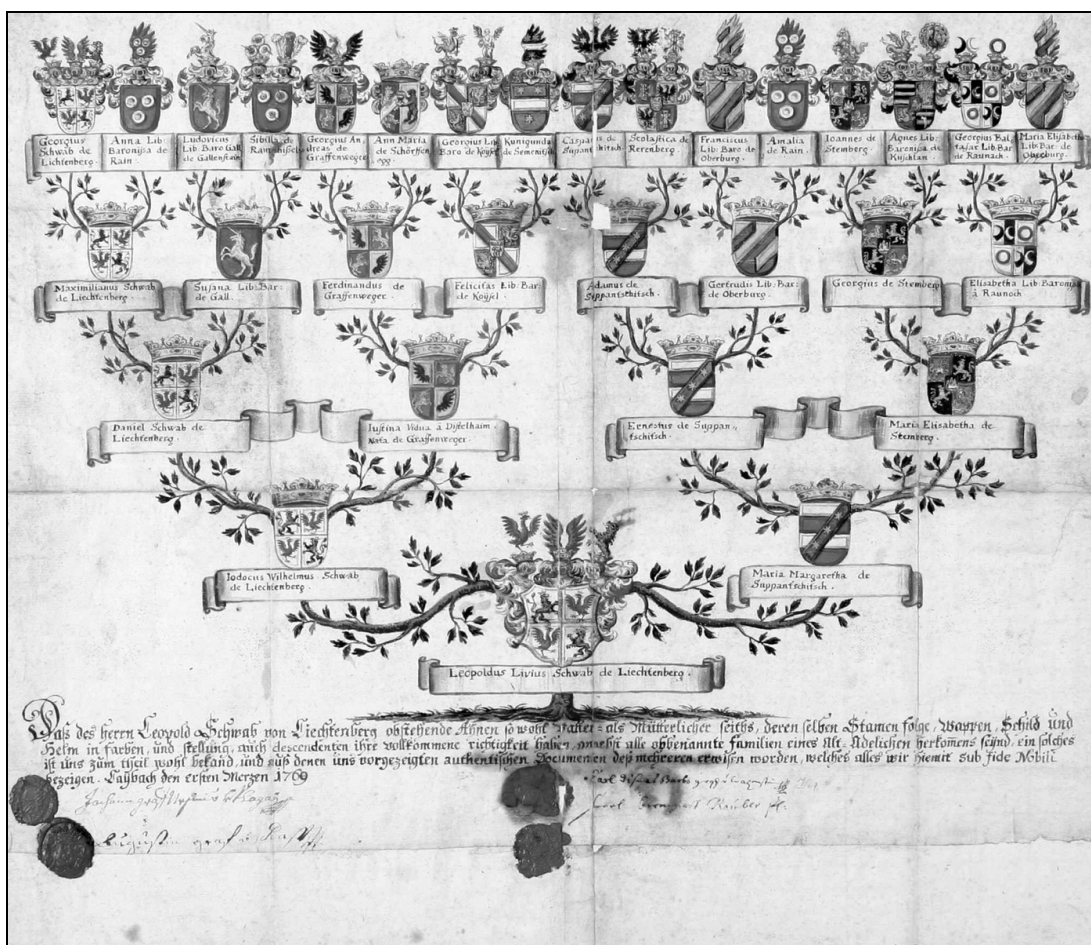
V letu 1769 je Leopold Livij ugotovil, da se med njegovimi dokumenti nahaja originalna baronska diploma Lichtenbergov iz leta 1660. Kako je prišla ta diploma v družinski arhiv Schwabov, ni znano. Leopold Livij je dal takoj sestaviti tako imenovani 'preizkus prednikov', to je rodovnik, ki je moral za nekaj rodov nazaj dokazati plemiško poreklo tako po očetovi kot po materini strani. Ker so bili drugi rodbinski dokumenti, ki bi dokazovali njegovo poreklo, baje izgubljeni, si je pomagal z domišljijo. Na vsak način je hotel dokazati, da tudi njemu pripada baronski naslov. V prošnji je zapisal, da izhaja neposredno od Janeza Jurija Lichtenberga, ki je v letu 1660 prejel baronski naslov, in trdil, da sta Jurij (njegov pravi prapraded) in Janez Jurij (njegov daljni 'mali' stric) ista oseba. Svojega pradedu Volfa Maksimiljana je v rodovniku napravil za sina Ane Rain, ki je bila plemkinja in 'preizkus prednikov' je bil tako neoporečen. Vsekakor je Leopold Livij svoj

Grb rodbine Lichtenberg-Janežič (ARS, AS 1071, št. 108).

¹⁴⁷ Smole, *Graščine*, str. 455.

¹⁴⁸ Smole, *Graščine*, str. 124; Stopar, *Grajske stavbe* 13, str. 35–36.

Malce prirejani 'preizkus prednikov' Leopolda Livija Schwab-Lichtenberga iz leta 1769 – njegova prababica ni bila plemkinja Ana Rain, ampak kubarica Julijana (ARS, AS 1075).

namen dosegel in se smel imenovati baron. To je koristilo tudi njegovemu sinu Francu Ksaverju, ki ga je Margaretin sin iz prvega zakona, Jožef Anton, rojen 1723, ki ni imel potomcev, v oporoki z dne 19. novembra 1777 določil za glavnega dediča s pogojem, da bodo on in njegovi potomci prevzeli rodbinsko ime in grb Janežičev. Grb Lichtenbergov iz njihove baronske diplome je postal srčni ščit v rodbinskem grbu Janežičev.¹⁴⁹

Mati Marija Margareta tega ni dočkala, umrla je že v letu 1756, Jožef Janežič je umrl v letu 1780, Leopold Livij pa v letu 1799.

Franc Ksaver se je v letu 1779 poročil z grofico Hiacinto Ursini Blagaj (1761–1842) in se preselil na grad Jablje pri Mengšu. Po polbratu je podedoval tudi gospostvo Medija pri Zagorju in ga v letu 1807 za 26.000 goldinarjev prodal Antonu pl. Pilbachu.¹⁵⁰ V letu 1799 je po očetu podedoval Črni

Potok, Grič pri Primskovem in Selo pri Šmartnem.

Med vsemi Lichtenbergi je Franc Ksaver dočkal največjo starost 89 let, umrl je 10. septembra 1832. Od štirih sinov ga je nasledil drugi sin Leopold I. (1781–1858), ki se je v letu 1819 prvič poročil z baronico Cecilijo Billichgraetz (1786–1836), vdovo po grofu Auerspergu, drugič pa v letu 1851, star 70 let, z 49 let mlajšo baronico Karolino Paumgarten (1830–1904).

Leopold je v letu 1846 za 28.000 goldinarjev prodal Grič pri Primskovem, Črni Potok in Selo pri Šmartnem dr. Karlu Wurzbachu¹⁵¹ in ostalo mu je le gospostvo Jablje.

Zadnji predstavnik baronske linije z Griča je bil edini Leopoldov sin, v letu 1854 rojeni Leopold II., ki se je v letu 1877 poročil z baronico Marijo Hipolito Apfalter (1856–1942). Leopold je umrl v Jabljah 14. marca 1916.

¹⁴⁹ ÖStA, AVFHKA, Adelsakt, Hofadelsakt von Lichtenberg, Leopold, 1770.

¹⁵⁰ Smole, *Graščine*, str. 286.

¹⁵¹ Prav tam, str. 171.

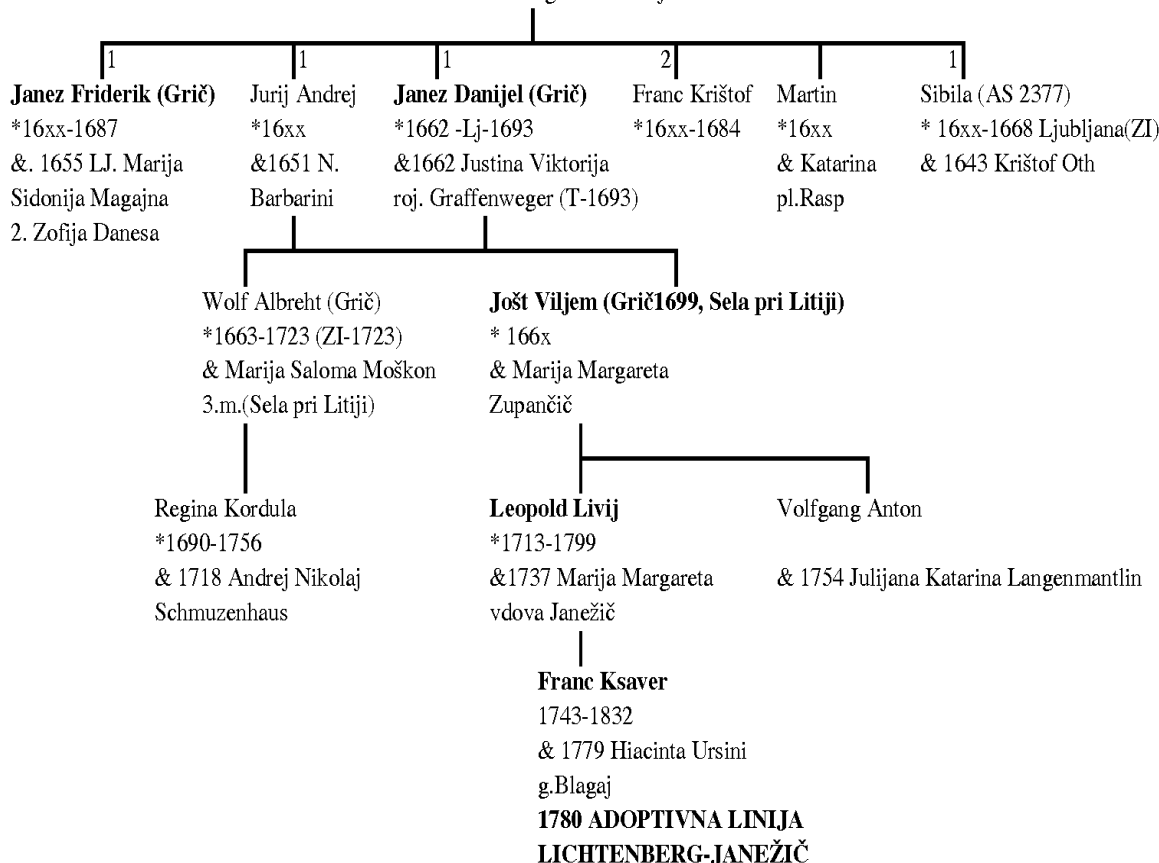
PREGLEDNICA IV - SCHWABI Z GRIČA

(Wolf) Maksimiljan

* 1584/5-ca 1650

& 1. Suzana Gall Gallenstein (Grič)

2. 1641 Magdalena Fabijanič

Neizbežnost propada nekdanj mogočne rodbine

V svojih najboljših časih se je Lichtenbergom rodilo tudi po 15, 17 in 21 otrok. Zanimivo je, da jih je do konca 17. stoletja dočakalo polnoletnost v sorazmerju več kot v 18. stoletju. Bolj se je njihov položaj v družbi zviševal, več tragedij se je dogajalo v otroških sobah in manj potomcev je bilo na razpolago za nadaljevanje rodu.

Dejstvo, da je postalo nadaljevanje rodu sredi 18. stoletja odvisno od enega samega potomca, kot na primer pri Juriju Ludviku na Tuštanju, pri Marku Ferdinandu na Ortneku in pri Juriju Žigi na Smuku, je pomenilo precejšnje tveganje in je že kazalo na začetek propada rodbine, kar se je pravzaprav skoraj hkrati pokazalo pri vseh njenih vejah. Vzroki za to so bili opazno velika umrljivost otrok, ki je bila posledica neugodnih higijenskih razmer in nezadostno razvite medicine, kar je pripeljalo do izumrtja velikega števila plemiških rodbin.

Vpliv na izumiranje rodbin so imele tudi zadeve, ki naj bi pripomogle k boljšemu predstavljanju ari-

stokracije v družbi, npr. pravo dedovanja, majorat, fidejkomis, kjer so bili prikrajšani mlajši člani rodbine, nato naraščajoče zanemarjanje pametnega gospodarjenja in neustrezen nadzor, ampak le uživanje dediščine, kar v prejšnjih stoletjih ni bila navada. Vse preveč so lastniki veleposestev prepuščali gospodarjenje pohlepni oskrbnikom, ki so na njihov račun stalno bogateli. Hkrati se je v katoliških deželah nenehno povečevalo število cerkvenih ustanov, ki so ponujale blišč, čast in vpliv v družbi. Vsaj po en član rodbine je moral pripadati cerkvi. Dostikrat je gospodarski polom začasno zaustavila poroka z bogato dedinjo, kot je bilo to v primeru tretjega sina Franca Bernarda, Karla Bernardina, ki je dedinjo dobil kar v obeh zakonih.

Tretji vzrok postopnega obubožanja visokega plemstva je bil ta, da se je po tridesetletni vojni pospešeno uvajala vladarjeva absolutistična oblast in zaradi centralizacije uprave so se davki neverjetno hitro povečevali; to je kasneje v 18. stoletju privedlo tudi do odvzema vse politične in finančne suverenosti deželnim stanovom (1742). Breme financi-

ranja odganjanja turške nevarnosti od Dunaja in Ogrske v 17. stoletju ter nasledstvene vojne v Španiji (1701–1714) ter nešteti darov dvoru je nosilo v glavnem plemstvo, zato je bilo življenje v skladu s stanom precej težavno. Mnogi mladi plemiški sinovi, ki niso videli prihodnosti doma, so se kot prostovoljci javljali v vojsko in umirali na bojiščih ali od raznih bolezni. Tako je samo Franc Bernard izgubil tri najstarejše sinove! Upravičeno je krožila krilatica: "Bil sem dobro situiran podeželski gospod, zdaj pa sem ubog grof!"¹⁵²

Agonija plemstva se je še pospešila ob koncu 18. stoletja, ko so Francozi z načeli svobode, enakosti in bratstva prizadeli najbolj plemiški stan. Visoki davki so uničevali posestva, po odhodu Francozov ni bilo nič bolje. Država si je vzela, kjer je le bilo možno, ne da bi dala ustrezno in pravočasno plačilo, kar je bilo tudi delno vzrok, poleg vsega drugega, za propad velikanskega snežniškega gospostva.

Devetnajsto stoletje je pomenilo nadaljnje propadanje plemstva in Lichtenbergi so se počasi umikali s scene. Za golo preživetje so prodajali posestva, ki so bila nekaj stoletij ponos rodbine. Prodaja Soteske v letu 1793 in konec veje Soteska v letu 1851, prodaja Tuštanja v letu 1800 in konec tuštanske veje v letu 1810, prodaja Ortneka v letu 1820 in konec veje Ortnek Koča vas v letu 1910, prodaja Smuka v letu 1846, prodaja Snežnika v letu 1847, prodaje Semiča, Belneka, Praproč, Podsmreke in tako naprej, vse to je privedlo do 20. stoletja do izselitve večine članov rodbine. Posledice prve in druge svetovne vojne so bile katastrofalne. V času prve sta ugasnili še veji Snežnik in Lichtenberg-Janežič, v drugi pa so preostali obubožani člani rodbine postali žrtve vojnega terorja.

Danes so zadnji potomci nekdanji tako ugledne in bogate rodbine Lichtenbergov razseljeni po vsem svetu in se ne zavedajo več, da so bile slovenske dežele devetsto let njihova prava domovina.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ARS – Arhiv Republike Slovenije

AS 2 – Deželni stanovi za Kranjsko

AS 309 – Zbirka zapuščinskih inventarjev deželnega sodišča v Ljubljani

AS 730 – Gospostvo Dol

AS 740 – Gospostvo Jablje

AS 744 – Gospostvo Koča vas

Schollmayer-Lichtenberg, Heinrich: *Stammtafel der Lichtenberg in Krain (Nur nach urkundlichen Quellen)*. Zusammengestellt von H. S. L., Halberstein, 1922, rokopis.

AS 764 – Gospostvo Ortnek

AS 1063 – Zbirka listin

AS 1064 – Zbirka plemiških diplom

AS 1071 – Zbirka grbov

AS 1075 – Zbirka rodovnikov

ÖStA, AVFHKA – Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungs-, Finanz- und Hofkammerarchiv

Adelsakte

ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana

LJU 340, Lazarinjeva genealoška zbirka

OBJAVLJENI VIRI

Kos, Milko: *Gradivo za historično topografijo Slovenije (Za Kranjsko do leta 1500, I–III)*. Inštitut za občo in narodno zgodovino SAZU, Ljubljana, 1975.

Preinfalk, Miha in Bizjak, Matjaž: *Turjaška knjiga listin I. Listine iz zasebnih arhivov kranjske grofovske in knežje linije Turjaških (Auerspergov) 1 (1218–1400)*. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, 2008.

Umek, Ema: *Erbergi in Dolski arhiv*, Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1991.

NEOBJAVLJENI VIRI

Otorepec, Božo, Gradivo V, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, SAZU-AS 1053-5569.

LITERATURA

Globočnik, Anton: *Der Adel in Krain. Mitteilungen des Musealvereines für Krain XII, 1899–Heft I, str. 1–16, Heft II, str. 52–64.*

Jakič, Ivan: *Vsi slovenski gradovi: Leksikon slovenske grajske zapuščine* (dopolnjen natis). Ljubljana: DZS, 1997.

Koblar, Anton: *Drobtinice iz furlanskih arhivov. Izvestja muzejskega društva za Kranjsko, letnik 4 (1893), str. 13–30.*

Lavrič, Leon: *Odsev blišča moravskih gradov. Moravče: samozaložba, 2004.*

Levec, Vladimir: *Schloss und Herrschaft Flödnig in Oberkrain. Mitteilungen des Musealvereines für Krain, Jahrg. IX., 1896, Heft I, str. 2–10, Heft II, str. 49–54, Heft III, str. 128–146, Heft V, str. 209–216, Heft VI, str. 271–280.*

Pirchegger, Hans: *Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülden, Städte und Märkte*. Buchreihe der Südostdeutschen Historischen Kommission, Band 10. München: Verlag R. Oldenburg, 1962.

Preinfalk, Miha: *Auerspergi, Po sledeh mogočnega tura*. Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Ljubljana, 2005.

¹⁵² ARS, AS 744, Schollmayer, Lichtenbergi, str. 19–20.

- Preinfalk, Miha: Rodbina Lichtenberg. *Gea XVIII, Januar 2008*, str. 68–71.
- Schivizhoffen, Schiviz von: Der Adel in den Matriken des Herzogtums Krain, Görz : Goriška tiskarna, 1905.
- Skubic, Anton: *Zgodovina Ribnice in ribniške pokrajine*, Buenos Aires : Editorial Baraga S.R.L., 1976.
- Slana, Lidija: Grad Strmol in njegovi lastniki skozi čas. *Kronika LIV, 2/2006*, str. 151–174
- Slana, Lidija: Iz zgodovine gradu in gospostva Snežnik na Notranjskem. *Kronika LXVIII, 1–2/2000*, str. 20–41.
- Slana, Lidija: Utrinki iz zgodovine Brda. *Kronika LII, 2/2004*, str. 131–142.
- Smole, Majda: *Graščine na nekdanjem Kranjskem*. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1982.
- Smole, Majda: *Vicedomski urad za Kranjsko 13. stol. – 1747, 2. del: Cerkovne zadeve Lit.G.* Publikacije Arhiva SR Slovenije, Ljubljana, 1988.
- Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji, I. Gorenjska, Območje Kamnika in Kamniške Bistrice*. (7) Ljubljana : Viharnik, 1997.
- Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji, II. Dolenjska, Med Bogenšperkom in Mokricami*. (13) Ljubljana : Viharnik, 2001.
- Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji, II. Dolenjska, Porečje Temenice in Mirne*. (14) Ljubljana : Viharnik, 2002.
- Šribar, Ljudmila: Valvasorji v Leskovcu pri Krškem. *Janez Vajkard Valvasor in Krško*, Valvasorjev raziskovalni center Krško, Krško, 2008, str. 117–145.
- Valvasor, Johann Weichard: *Die Ehre des Hertzogthums Crain*. Nürnberg 1689 (faksimilirana izdaja, Ljubljana : Mladinska knjiga, München : Rudolf Trofenik, 1971).
- Zupan, Gojko: Arhitektura dvorca Brdo pri Kranju. *Kronika LII, 2/2004*, str. 201–210.
- Žajdela, Ivo: Pobje družine Lichtenbergov. *Zasuta usta : začetek komunistične revolucije v Sloveniji leta 1941 in 1942*. Ljubljana : samozaložba, 1996.
- Žontar, Josip: *Zgodovina mesta Kranja*. Ljubljana : Muzejsko društvo za Slovenijo, 1939.
- Žvanut, Maja: *Od viteza do gospoda*. Ljubljana : Viharnik, 1994.
- Žvanut, Maja: Okus Jošta Jakoba grofa in gospoda Gallenberga. *Med Srednjo Evropo in Sredozemljem, Vojetov zbornik. Uredil Sašo Jerše*. Ljubljana Založba ZRC, 2006, str. 211–243.

Z U S A M M E N F A S S U N G

Die Lichtenberg auf Schloss Tuffstein (Tuštanj)

Schloss Tuffstein wurde zu Beginn des 16. Jahrhunderts von einer Familie Schwab errichtet, deren Wurzeln höchstwahrscheinlich nach Schwaben reichen. Die Familie wurde seit dem 14. Jahrhundert, wo sie in Krain zum ersten Mal quellenmäßig erfasst ist, vom Bürger- in den Adelsstand erhoben. Johannes Schwab heiratete 1519 Margaretha, Nachkommin eines altherwürdigen Rittergeschlechts der Lichtenberg, und vergrößerte somit sein soziales Ansehen. Im Jahr 1548 legte sich ihr Sohn Georg den Doppelnamen Schwab-Lichtenberg an, im Jahr 1573 erbte er von den ausgestorbenen Lichtenberg auch deren Wappen. Das Familienwappen trug im ersten und vierten Wappenfeld den blaugekrönten Löwen der Schwab, im zweiten und dritten Wappenfeld aber den auffliegenden Adler der Lichtenberg, alles in einem silbernen Feld. Im Jahr 1575 durfte sich das Geschlecht nach Tuffstein benennen.

Georg Schwab-Lichtenberg (1522–1585) und der Großteil seiner Nachkommen waren Protestanten. Nach 1628 wanderten viele in deutsche Lande aus. Seine Urenkel Hans Georg (1620–1667) und Franz Bernhard (1625–1693) blieben in Krain, kauften und erbten einen ziemlich großen Besitz, waren aber auch tüchtige Unternehmer und wurden mit der Zeit zu einem der reichsten und angesehensten Adelsgeschlechter in Krain. Im Jahr 1660 wurden sie samt allen Familienmitgliedern in den Freiherrnstand erhoben, zugleich durften sie auch den Familiennamen Schwab weglassen. Franz Bernhard, Herr auf Tuffstein und Smuckh/Smuk ob Siemitsch/Semič, kaufte im Jahr 1675 auch den Besitz der Erben seines Bruders Wolf Albrecht, und zwar die Herrschaften Orttenegg (Ortnek) und Ottenstain. Im Jahr 1688 wurde Franz Bernhard zum Reichsgrafen erhoben. Ihm verdanken wir das bezaubernde Aussehen von Schloss Tuffstein, das er in den Jahren 1667–1671 erneuerte und erweiterte.

Die Söhne Franz Bernhards, die mit ihren zahlreichen Nachkommen zwei Grafen- und fünf Geschlechterlinien gründeten, erreichten ihre Glanzzeit, was Reichtum und Ansehen anbelangt, im 18. Jahrhundert. Die Nachkommen des ältesten Sohnes Georg Gottfried (1655–1720) waren Herren von Tuffstein (Tuštanj), Schneeberg (Snežnik) sowie Orttenegg (Ortnek) und Hallerstein (Koča vas), die Nachkommen des jüngeren Sohns Georg Sigismunds (1669–1744) aber Herren von Smuckh

(Smuk), Ainöd (Soteska) und Prapretschhoff (Praproče). Das 18. Jahrhundert, die hohe Zeit des Adels, trug bereits den Keim des Untergangs in sich. Hohe Kindersterblichkeit, hohe Steuern, Misswirtschaft infolge "standesgemäßen Lebens", Folgen der Französischen Revolution am Jahrhundertende – all das trug dazu bei, dass die Familie der Lichtenberg

allmählich alle Besitzungen verlor, zunächst Tuffstein im Jahr 1800. Die Familienzweige starben aus Mangel an männlichen Nachkommen nacheinander aus. Infolge des Ersten und Zweiten Weltkriegs verließen auch die letzten Familienmitglieder das slowenische Gebiet.